

SEMLEGESSÉG, AUTONÓMIA, DROGFOGYASZTÁS*

BEVEZETÉS

Az utóbbi pár évtizedben a kiszabott börtönbüntetések száma meredeken emelkedett. Ez már az államhatalom és az egyéni szabadság közötti kényes egyensúly elmozdulását sejteti. A rács mögött élő amerikai állampolgárok száma nemrégiben túllépte az egymilliót, s ezzel elérte, sőt meg is haladta az 1980-as mértéket. A százezer főre eső bebörtönzések száma (645) a világon talán a legmagasabb, és a belátható jövőben szinte bizonyosan az is marad.¹

A legfontosabb tényező, amely a börtönlakók számának ilyen figyelemre méltó növekedéséhez vezetett, a droggal kapcsolatos törvénysértések egyre szigorúbb büntetése volt. 1980 óta a kábítószer-fogyasztók és -kereskedők bebörtönzési aránya több mint ezer százalékkal nőtt. Évente több embert börtönöznek be drogokkal kapcsolatos bűncselekményekért, mint ahányat 1920 és 1970 között minden más bűncselekmény miatt együttvéve. Az új börtönlakók több mint egynegyede „csak drogos” cselekmény miatt részesült büntetésben, vagyis anélkül, hogy bármilyen más erőszakos vagy bűnös magatartást tanúsított volna. Az Egyesült Államokban egy adott napon több mint négysszázezer személy van elzárva drogokkal kapcsolatos bűncselekményekért, s harmaduk kábítószer pusztá birtoklásának vádjával.² Ez a trend túlnyomórészt a kisebbségekkel hozható összefüggésbe. Bár a kisebbségek ugyanolyan valószínűséggel használnak tiltott drogot, mint a fehérek, mégis aránytalanul többet börtönöznek be közülük, mint ahogyan azt a droghasználók összességén belüli arányuk alapján várhatnánk.³

A bebörtönzés alkalmazásának egyértelműen el túlzott mértékét különféle stratégiák bevetésével próbálták meg visszafogni és csökkenteni. A börtönviszonyok elemzése során olyan elgondolásokkal kezdtek foglalkozni, hogy miként lehetne bebörtönzés nélkül büntetni,⁴ és nem kevés igen megfontolandó és elismerést érdemlő ajánlással álltak elő. Nem várhatjuk azonban, hogy ez a trend visszaforduljon, hacsak a büntetőjog tartalmi felülvizsgálata nem következik be.

Egy demokratikus államban a polgároknak vitában kell eldönteniük, hogy az a viselkedés, amelyért embereket megbüntetnek, továbbra is a büntetőjogi szankciók körébe tartozó legyen-e. Erősen kétlem, hogy a kikapcsolódás céljából történő droghasználat büntetőjogi szankcionálása igazolható lenne egy liberális politikai meggyőződésű ember számára elfogadható alapon.⁵ Meggyőződésemet azonban nem könnyű alátámasztani, mivel rengeteg különféle liberális elmélet létezik. Ezért két fontos tekintetben korlátoznom kell érvelésemet. Figyelmem legnagyobb részét azokra a liberális elméletekre fogom korlátozni, amelyek azt követelik, hogy az állam maradjon közömbös az olyan felfogásokkal szemben, hogy mi-
ben is áll a jó élet, amennyiben ezek a felfogások az ésszerűség bizonyos korlátai között mozognak.⁶ Az elméletalkotók azonban még ezen a táboron belül is eltérő értelmezéseit adják annak, hogy mit követel a semlegesség; nagyrészt azért, mert különbözőképpen védelmezik annak szükségességét, hogy az állam maradjon semleges.⁷ Ezért a semlegesség melletti észérvek közül csak az egyikre fogok összpontosítani. Figyelmem nagyrészt annak a semlegességnek a védelmére fog irányulni, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy megvédjük az emberi autonómiát. Tanulmányom végén arra a valószínűnek tetsző következtetésre jutok, hogy ez az észérv nem igazolja az olyan droghasználat kriminalizálását, amely a semleges liberálisok számára elfogadható. Aki kiinduló premisszámmal egyetért, annak oka van aggódni azzal kapcsolatban, hogy jelentős számú egyént igazságtalanul börtönöznek be.

A drogtilalmakkal kapcsolatos, a semlegesség melletti szóló érvrendszeremet azonban csupán próbálkozásszerűként jellemezném, két okból. Egyrészt az általam vizsgált észérvek kudarcra aligha bizonyíthatja, hogy más, alternatív ésszerűségi indoklások nem járhatnak több sikerrel. Másrészt az érvek, amelyeket felhozok, nem tekinthetők végérvényesen meggyőzőknek. Azt állítom ugyanis, hogy a jelentősebb érvek, amelyeket a liberális semlegesség alapján a droghasználók ellen fel lehet hozni, látszólagos plauzibilitásukat abból merítik, hogy úgynevezett „legrosszabb

* Szeretnék köszönetet mondani Ruth Chang professzornak, a Columbia Law School Legal Theory Workshop tagjainak és a Philosophy & Public Affairs szerkesztőinek számos igen hasznos észrevételükért.

DROGTILALMAK ÉS A LIBERÁLIS SEMLEGESSÉG

eset forgatókönyveket” vesznek alapul, majd ezek alapján általánosítanak, miközben már a legrosszabb esetből való kiindulással, a kezdet kezdetén eltorzítják a droghasználat tipikusabbnak mondható realitáit. Jóllehet érvrendszerem csupán feltételezésen alapul, remélem, sikerül legalább általánosságban gyengítenem valamelyest a drogokra vonatkozó tilalmak igazolását.

Jóllehet a semlegességi megszorítást inkább csak előfeltételezem, semmint védelmezem,⁸ a drogtilalmak kérdése alkalmat szolgáltat arra, hogy megjegyzést fűzzek egy érvehhez, amelyet olykor fel szoktak hozni mellette. John Rawls, amikor azt fejtegeti, hogy a jóról alkotott egy bizonyos elképzelésnek az egész társadalomban való elterjesztése az államhatalom elnyomó használatát tenné szükségessé, az inkvizícióra utal.⁹ A perfekcionista állammal kapcsolatos eme álláspontot azonban többen is megkérdőjelezték; például George Sher, aki azt válaszolja, hogy „kormányunk régóta nem semleges, mégis sikerül viszonylagos harmóniában élnünk”.¹⁰ Állítását Sher természetesen számos kiválasztott példával tudja megerősíteni. A válaszában használt többes szám első személy, a „mi” azonban aligha foglalhatja magában azt a sok százezer amerikai állampolgárt, akit droggal kapcsolatos bűncselekmények miatt bebörtönöztek, vagy azt a megközelítőleg nyolcvanmillió amerikai állampolgárt, akik valamikor illegálisan fogyasztottak drogot, de sikerült elkerülniük a vádeljárást és az ítéletet. A drogháború áldozatainak pusztá száma is Rawls intő szavait igazolja.

Hogy a droggal kapcsolatos tilalmak védhetők-e liberális alapokon, az nagyrészt attól függ, mit értünk liberalizmuson. Jelen tanulmány első részében felvázolom a semlegességpárti liberális érvrendszert a kikapcsolódást szolgáló drogfogyasztás mellett, és megvitatom legsebezhetőbb előfeltevéseit és elköteleződéseit. A második részben kritikai vizsgálatnak vetem alá a drogfogyasztók megbüntetésének egyik igazolását, amely a személyi autonómia védelmének értékéből vezethető le – egy olyan értékből, amelyet számos filozófus idézett gyakran mint olyasmit, ami alap arra, hogy a semlegességi megszorítást magunkévá tegyük. Arra a feltehetőleg tartható következtetésre jutok, hogy a droghasználat tilalma semleges liberális alapon igazolhatatlan. Bár remélem, a drogok általában vett tiltásának igazolhatóságába vetett bizalmat is sikerül megrendítenem, tisztában vagyok azal, hogy egyes filozófusok úgy fogják értelmezni érveimet, mint amelyek zavarba ejtők a liberális semlegesség szempontjából, vagy akár ellenpéldaként jönnek szóba vele szemben. Szó mi szó, a kikapcsolódást szolgáló drogélvezet szelleme sokkal inkább a liberalizmus ellen intézett támadásokat élte, mint a védelmében felhozott érveket.¹¹

A következőkben felvázolom és kritikailag megvizsgálom azt az „affirmatív érvrendszert”, amely a liberális semlegesség alapján megengedhető droghasználat mellett szól. Maga az érv szinte becsapósan egyszerű: nem több mint három premisszában kifejtendő. Mondandóm nagy részében azt vizsgálom, hogy a semlegességpárti liberális gondolkodás miként állhatna ellen ennek az érveknek. Ennek tárgyalása segít annak meghatározásában, hogy milyennek kellene lennie egy (valós vagy képzeletbeli) drognak ahhoz, hogy egy a semlegesség iránt elkötelezett liberális betiltsa használatát. Az ennek kapcsán megvitatásra kerülő problémák nem függenek egyetlen olyan igazolástól sem, amelyet egy liberális a semlegességi elv elfogadása mellett felhozhatna; ezekre a második részben térek majd ki. Nem kívánom azt a látszatot kelteni, mintha a felvetett viták bármelyikét is eldöntném. Úgy vélem azonban, az előadott megfontolások okot adnak annak a következtetésnek a levonására, hogy az affirmatív érvrendszert a semlegesség iránt elkötelezett liberális meggyőzőnek kell hogy találja.

Az affirmatív érvrendszer a következő.

1. Az állam semleges kell hogy legyen a jó életről alkotott ésszerű felfogások irányában.

2. A jó életről alkotott ezen ésszerű felfogások némelyike magában foglalja a drogok kikapcsolódás céljából való használatát.

3. A viselkedés irányában tanúsított semlegességet sérti a szóban forgó viselkedés büntetőjogi tiltása. Ezért

az államnak nem szabadna büntetőjogilag tiltani a drogok kikapcsolódás céljából történő használatát.

Az affirmatív érvelés két első premisszája azt alapítja meg, hogy a jó életről alkotott ésszerű felfogások az állami semlegesség tárgykörébe tartoznak, és hogy ezen felfogások némelyike magában foglalja a drogok kikapcsolódás céljából történő használatát. Vajon elfogadható állítások-e ezek? A két premissza által felvetett viták a vizsgált probléma összefüggésében nehezen tisztázhatók. Mint jeleztem, inkább feltételezem, semmint védelmezem a jó életről alkotott felfogásokkal szembeni állami semlegesség elvét. Ez a feltevés azonban nem zár ki minden lehetséges vitát az első premisszával kapcsolatban. A teoretikusok ellentétes nézeteket vallanak arról, hogy mi is egy a jó életről alkotott felfogás. Különösen eltérő nézeteket vallanak abban a kérdésben, vajon ízlések és preferenciák kielégítése részét kell hogy alkossa-e egy a jó életről vallott felfogásnak; s ha igen, milyen mértékben. Azonban ha egy ilyen felfogásba nem foglaljuk bele bizonyos ízlések és preferenciák kielégíté-

sét, akkor aligha van alapunk elfogadni a második premisszát – vagyis azt, hogy ezen ésszerű felfogások némelyike magában foglalja a drogok kikapcsolódás céljából való használatát. Ezért a jelenlegi összefüggésben az első premissza tárgyalása elválaszthatatlanul magában foglalja a második premissza tárgyalását.

Miben áll egy felfogás a jó életről? Azok a liberálisok, akik a jó életről alkotott felfogásokat az állami semlegesség tárgyának tekintik, ritkán szolgálnak részletes ismertetéssel arról, mire is kell kiterjednie ennek a kifejezésnek. Rawls annyit mond, hogy egy a jóról alkotott felfogás nem egyéb, mint „azok a célok, amelyek érdemesek arra, hogy odaadón kövessük őket”, részletekbe azonban nem bocsátkozik.¹² Elképzelhető, hogy Rawls azért nem vonultatja fel a követésre érdemes célok példáinak széles skáláját, mert ezzel is saját álláspontját akarja alátámasztani.

Ronald Dworkin nem ennyire tartózkodó és szűkszavú. A jó életről alkotott egy-egy felfogást ő arról alkotott nézetnek tekinti, hogy „mi ad értéket az életnek”.¹³ Az életnek értéket adó tevékenységek példái között a filozófusoknál már megszokott elmélkedés mellett Dworkinnál olyasmis is szerepel, mint a tévénézés és a sörvívás.¹⁴ A példák tanulságosak, amennyiben jelzik, hogy még a legföldhözragadtabb tevékenységek is részét alkothatják egy személy jó életről alkotott felfogásának. Dworkin tehát idesorolja legalábbis bizonyos ízlések és preferenciák kielégítését. Ha pedig ez így van, jó okunk van arra következtetni, hogy Dworkin megengedné, hogy a kikapcsolódás-szerű drogélvezetést a jó életről alkotott felfogás részének tekintsük. De Dworkin tulajdonképpen valóban ide is sorolja a kikapcsolódás-szerű drogélvezetést, hiszen a példájában szereplő sörben található alkohol ténylegesen drognak minősül.¹⁵

Bizonyos vezető liberálisok állásfoglalását leszámítva milyen általános megfontolással tudjuk indokolni, hogy a jó életről alkotott felfogásba beleveggyük legalább bizonyos ízlések és preferenciák kielégítését?¹⁶ A legjobb válasz, azt hiszem, az, hogy minden ízlés és preferencia kizárása az intuícióval ellentétes eredményekre vezetne, amennyiben kivonná a semlegességi megszorítás hatása alól nagy részét annak, amit értékelünk és amit egy igazán liberálisnak mondható elméletnek védelemben kell részesítenie. Jellegetesen és kizárólag ízlésen és preferencián alapuló döntés például az, hogy inkább pizzát eszem és nem gyümölcsöt, inkább kék inget viselek, mint zöld pulóvert, inkább vörösborot iszom, mint fehéret, vagy hogy inkább szakállt növesztek, mint hogy borotválkozzam. A semleges liberalizmus fölöttébb illiberális színezetet öltene, amint az ilyen típusú döntések védtelenül maradnának s ily módon kriminalizálhatóvá válnának.

A szóban forgó tevékenységek közül sok valóban kriminalizálhatóvá is válna a semlegességi megszorítás védelme nélkül. Álljunk meg egy pillanatra és tűnődjünk el rajta, miért is van ez így. A semleges liberálisok többnyire szűkszavúan nyilatkoztak azokról a feltételekről, amelyeknek teljesülniük kellene ahhoz, hogy kriminalizáljuk azokat a tevékenységeket, amelyekre a semlegességi megszorítás nem vonatkozik. Ezek a feltételek azonban minden valószínűség szerint minimálisak. Tegyük föl, hogy az állammal szemben nem támasztanánk azt a követelményt, hogy tetszőleges ízlések és preferenciák kielégítése vonatkozásában semleges maradjon. Tegyük föl továbbá, hogy az emberek csak azért esznek inkább pepperonit, mint brokkolit, mert jobban szeretik az ízt. Adva ezeket a feltételeket, a kérdés a következő: milyen feltételeknek kellene teljesülniük ahhoz, hogy kriminalizáljuk és ezért bebörtönözzük azokat az embereket, akik pepperonit esznek.

A kérdésre különböző válaszok adhatók. Az egyik utilitarista: az állam igazoltan kriminalizálhat minden olyan tevékenységet (amelyre a semlegességi megszorítás nem vonatkozik), amelynek nettó egyenlegében a károk meghaladnák a hasznokat. A kriminalizációnak ez a megszorítása igazán nem merő formalitás. A fő nehézség azonban az, hogy senkinek nincs a leghalványabb elképzelése sem arról, vajon a pepperoni betiltásából nagyobb kár vagy nagyobb haszon származna-e.¹⁷ Talán a tiltás mellett lenne könnyebb érvelni – végtére is a pepperoni mellett nem sokat tudunk felhozni azon kívül, hogy az íze sok embernek élvezetet okoz. A hasznok és a károk utilitarista összemérhetősége szempontjából azonban egy ilyen gondolat nem több, mint sejtés.

Jogrendszerünk ténylegesen egy másik választ ad a kérdés eldöntését rábízva a demokratikus folyamatra. A törvényhozó szervnek meg kell engednünk, hogy kriminalizálja a pepperoni-evést abban a valószínűtlen esetben, ha ténylegesen így döntene. Természetesen a többség alkotmányos korlátozásoknak van alávetve. Amennyiben azonban „alapjogok” nem sérülnek és a törvény nem céloz meg semmiféle „gyanús csoportot”, akkor feltételezett tiltásunk csak egyetlen alkotmányos megszorításnak tartozik megfelelni: annak, hogy „racionális alapja” legyen.¹⁸ Ezen a próbán csak nagyon kevés törvény nem megy át. Mivel az az ítélet, hogy a pepperoni fogyasztása egészségtelen, ésszerű, az államnak pedig érdeke az egészség védelme, világos, hogy ennek a feltételezett tiltásnak ésszerű alapja van. Az állam tehát szabadon bebörtönözhetne embereket pepperoni-evésért.

Az előbbi válaszok mindegyike feltűnően illiberális. Amikor az állam megalkotja a büntető törvénykönyvet, azzal betilt bizonyos viselkedést, de azt nem

mindig tudja megakadályozni. Bizonyos emberek úgyis meg fogják szegni a törvényt, továbbra is fognak – noha már illegálisan – pepperonit fogyasztani, bármit mondjon is a törvényhozás. Amikor a törvény-szegés bebörtönzéshez vezet, egy alapvető jog, a személyes szabadság joga sérül. Egy ilyen törvény jóváhagyásához és kikényszerítéséhez nem elég az utilitarista kalkuláció által kihozott várható nyereség vagy a pusztán „ésszerű alap”. Minden olyan büntető-törvény, amely megfosztja az embereket a személyes szabadság alapvető jogától, szigorúbb feltételeknek kell megfeleljen.¹⁹

Egyetlen politikai filozófus sem törődhet bele abba, hogy százezrek veszítik el személyes szabadságukat egyszerűen azért, mert egy törvényhozó testületnek utilitárius oka vagy ésszerű alapja van arra, hogy bebörtönözze őket. Konkrétabban fogalmazva: egy liberális nem nyugodhat bele abba, hogy liberális elmélete megengedje, hogy az embereket a pepperoni-evés büntetése miatt bebörtönözzék. Ha a liberalizmust az általa védett tevékenységeken keresztül kívánjuk azonosítani, akkor ez a feltételezett tiltás még jobb próbaköve egy adott elmélet liberális vagy nem liberális természetének, mint a pornográfia vagy az abortusz. A semleges liberálisokat azonban minden jel szerint nem nyugtalanította különösebben, mennyire csekély védelmet nyújt elméletük az olyan ízlések és preferenciák kielégítésére, amelyekre a semlegességi megszorítás vélhetőleg nem áll. Gyanítom, az érdeklődésnek ezt a hiányát az magyarázza, hogy a mai nyugati államok gyakorlatilag semmilyen hajlamot nem mutattak arra, hogy kriminalizáljanak olyan tevékenységeket, mint amilyen például az egészségtelen ételek fogyasztása.²⁰ Az emberek ezért magától értetődően adótnak veszik az ilyen szabadságokat, arra pedig, hogy valamilyen ésszerű indoklás védelme alá vonják őket, nem indít semmilyen gyakorlati szempont. Ezzel szemben állandó éberség szükséges ahhoz, hogy az állam által fenyegetett konkrét szabadságokat (például a szólásszabadságot) megvédelmezzük. Nem nehéz elképzelni azonban, micsoda felháborodás törne ki mind a politikai filozófusok, mind a nagyközönség soraiban, ha valaki azt javasolná, hogy kriminalizálják bizonyos egészségtelen ételek, például a pepperoni fogyasztását. Biztos vagyok benne, hogy a liberálisok azon nyomban elméletük lázas vizsgálatához látnának, hogy valamilyen alapot találjanak benne egy ilyen felháborító törvény elítélésére.

A legkézenfekvőbb alap természetesen magának a semlegességi megszorításnak az alkalmazása. Vagyis a jóról alkotott felfogás, amely a semleges liberalizmus értelmében megengedett az emberek számára, magában foglalja annak szabadságát, hogy olyan ételt

fogyasszanak, amelyet akarnak. Ez a konklúzió per-döntő a droghasználattal kapcsolatos egész érvelésem számára. Ha bizonyos ízlések és preferenciák kielégítését nem vonjuk a jóról alkotott felfogások körébe, akkor a kikapcsolódás-szerű droghasználat csakúgy, mint az ételek ízükért való fogyasztása, nem valószínű, hogy védelemben részesül a liberálisok részéről. Természetesen voltak, akik megpróbálták bizonyos drogok használatát olyan állítólagos pozitív hozzájárulásukra hivatkozva megvédelmezni, mint a spiritualitás vagy a művészi kreativitás. A droghasználat mellett felhozott ilyen érveket nem lenne szabad megdöntően visszautasítani. Ezek a törekvések, ha másra nem, arra mindenképpen jók, hogy rávilágítsanak, mennyire nehéz megmondani, hogy egy adott tevékenység a kikapcsolódás-szerű droghasználat kategóriájába sorolandó-e vagy sem.²¹ Ennek ellenére úgy hiszem, az ilyen pozitív hatások csupán nagyon kis részét ragadják meg annak, hogy miért is olyan elterjedt bizonyos tiltott drogok fogyasztása. A marihuána és a kokain népszerűsége semmivel nem rejtélyesebb a csokoládé népszerűségénél. A legtöbb ember azért él tiltott droggal, mert élvezi a hatásait, nem pedig azért, mert reméli, hogy spirituálisabb vagy kreatívabb lesz tőle. Vagyis a marihuána és a kokain használata elsősorban a kikapcsolódást szolgálja. Azt kérdezem ezek után: nyújt-e védelmet a semlegességi megszorítás a drogok élvezetszerzés vagy a jóézés fokozása céljából történő használata számára.

A nehezebb kérdés szerintem nem annak eldöntése, hogy a semlegességi megszorítás alkalmazható-e tetszőleges ízlések és preferenciák kielégítésére, hanem annak meghatározása, hogy a kikapcsolódás-szerű droghasználat a liberális által megvédendő dolgok közé sorolandó lesz-e, ha egyszer bizonyos ízlések és preferenciák kielégítését a jó életről alkotott felfogáshoz tartozónak tekintjük. Egyetérthetünk abban, hogy a jó élet nem kívánja meg minden létező ízlés és preferencia kielégítését. Nem törekszem arra, hogy kimerítő felsorolást adjak minden ízlésről és preferenciáról, amelyet nem szükséges kielégíteni egy a jó életről alkotott felfogás keretén belül.²² Amint megengedjük, hogy bizonyos ízlések és preferenciák – például a pepperoni preferálása – kielégítése megérdemli a védelmet, a produktívabb stratégia az lesz, hogy olyan okokat keresünk, amelyek a drogok kedvelését vagy preferálását kizárják a megvédendő preferenciák közül. Röviden áttekinthetünk három ilyen okot és amellet fogok érvelni, hogy egyik sem szolgáltat meggyőző alapot ahhoz, hogy minden kikapcsolódás-szerű droghasználatot kizárjunk a jóról alkotott ama felfogásból, amelyre a semlegességi megszorítás vonatkozik. Általánosságban ezek az okok nem igazolják jobban (gyakran kevésbé igazolják), hogy a kikapcsol-

lódási céllal folytatott droghasználatot kivonjuk a liberális semlegesség hatóköréből. Mivel nincsen meggyőző alap arra, hogy diszkvalifikáljuk ezt a konkrét ízlést vagy preferenciát, levonom a következtetést, hogy a kikapcsolódás-szerű droghasználat jogosult a semleges liberálisok védelmére.²³

Vegyünk fontolóra néhány jól ismert okot, amelyet amellet szoktak felhozni, hogy egy adott ízlés és preferencia kielégítését vonjuk ki a semlegességi megszorítás alá eső, a jó életről alkotott felfogás hatálya alól. A legjobb ilyen ok talán az, hogy bizonyos ízlések és preferenciák a preferencia tárgyát illető ténybeli tévedésen alapulnak. Egy tévedés materiális akkor, amikor az ember megváltoztatná ízlését vagy preferenciáját, ha megtudná az igazságot. Vajon diszkvalifikálható-e ezen az alapon a kikapcsolódás célját szolgáló droghasználat? Ezt a lehetőséget nem lehet elvetni. Egy adott drog, például a kokain melletti ízlés vagy preferencia kétféle alapon alapulhat ténybeli tévedésen. Egyrészt az ember tévedhet azzal kapcsolatban, hogy a kokain használata létrehozza a fokozott jóérzés pszichikai állapotát. Másrészt tévedhet a kokain kockázataival – különösen egészségügyi kockázataival vagy függőségi potenciáljával – kapcsolatban.

A tiltás hívei azt állították, hogy a drogot használók mindkét tévedésben elmaraszthatók. Azok, akik a droghasználat élvezetét csalókéának mondják, az első tévedéssel vádolják a droghasználókat.²⁴ Ezen gondolkodási irányzat szerint a kikapcsolódás-szerű droghasználók *valójában* nem élvezik a drogot. A droghasználatra indító motivációkat ritkán magyarázzák ugyanazokkal a fogalmakkal, mint más kikapcsolódás-szerű tevékenységeket, gyakrabban az azonos korúakból álló vonatkoztatási csoport nyomásának, az unalomnak, az elidegenedésnek, az éretlenségnek, a depressziónak vagy valamely más emberi patológiának tulajdonítják. Akik ettől a véleményről eltérnek és nyilvánosan kijelentik, hogy a droghasználat élvezetes, azokat nevetségessé teszik és felelőtlenként bélyegzik meg.

Ez a stratégia, amellyel a kikapcsolódás-szerű droghasználatot ki akarják vonni a liberális védelem hatóköréből, meglehetősen valószínűtlen. A droghasználók esetében ugyanolyan valószínűséggel számíthatunk arra, hogy élvezik preferenciájuk tárgyát, mint bármely más fogyasztási cikk használóinál. Természetesen találhatunk olyanokat is, akik bevallják, hogy az általuk fogyasztott drog már semmiféle élvezetet nem nyújt számukra. Nincs bizonyíték azonban arra, hogy az ilyen emberek többségét vagy akár csak jelentős kisebbségét képviselik egy adott drog fogyasztóinak. Ebben a kérdésben nagyon hajlamosak vagyunk a legrosszabb esetekből kiinduló forgató-

könyveket elképzelni. Gyanítom azonban, hogy akik a drogfogyasztással járó élvezetet csalókéának mondják, nem empirikus állításként értik közlésüket. Megszívelendő C. L. Ten figyelmeztetése: „Amikor nem helyeslünk egy tevékenységet vagy nem tudjuk értékelni, gyakran úgy véljük, annak is alig van belőle haszna, aki rendszeresen végzi.”²⁵

A második fajta és valószínűbb materiális ténybeli tévedés az, hogy a használók nincsenek megfelelően informálva a droghasználatról járó veszélyekről.²⁶ A tiltott drogok fogyasztásával járó kockázatokra vonatkozó információ azonban sokkal szélesebb körben elterjedt, mint az, amely bármelyik ételkészítmény, fogyasztási cikk, veszélyes szabadidős tevékenység vagy orvosi célra felírt, drognak is minősíthető gyógyszerkészítmény kockázataival kapcsolatos.²⁷ A tiltott drogok fogyasztói ennél szinte bizonyosan jóval felvilágosultabbak az általuk használt drogok kockázataival kapcsolatban. Napjainkban alig van olyan tizenéves, aki ne esne át az iskolában droggal kapcsolatos felvilágosításon. Számos betiltáspárti ismerte be, hogy a droggal kapcsolatos felvilágosítás tökéletesítése nem fogja csökkenteni a tiltott droghasználatot, mivel a droghasználat alapvető oka nem a tudatlanság.²⁸

További érv a semlegességi megszorítás alkalmazhatatlansága mellett, hogy az adott ízlés vagy preferencia valamilyen értelemben nem autentikus. Számos indoklást lehetne felhozni annak kimutatására, hogy egy ízlés vagy preferencia nem autentikus és ezért a liberális semlegesség által nem védett. A fő nehézség szerintem az, hogy elkerüljünk egy olyan modellt, amely szerint az ízlések és preferenciák csak akkor autentikusak, ha a semmiből alakulnak ki. A jelenlegi összefüggésben a kihívás az, hogy megmagyarázzuk, miért lehet kevésbé autentikus egy bizonyos droggal kapcsolatos ízlés vagy preferencia, mint a liberális megszorítás alá eső tetszőleges más tárgyak kedvelése vagy elutasítása. Ennek a kihívásnak szerintem nem lehet megfelelni. Természetesen bizonyos preferenciákat kondicionálás vagy manipuláció alakít ki. Nem valószínű azonban, hogy ezek a kauzális folyamatok lényegi szerepet játszanának a tiltott drogok iránti vonzalom vagy preferencia kialakításában. Végtére is soha nem folyt reklámhadjárat a marihuána vagy a heroin népszerűsítéséért. Az a tény, hogy a drogok élvezetes hatásának fiziológiai alapja van,²⁹ továbbá az a belátás, hogy a droghasználat gyakorlatilag minden társadalomban számottevő, sőt még állatok között is konstatálható,³⁰ segít annak felismerésében, hogy ezek a preferenciák viszonylag autentikusak. Röviden úgy is mondhatnánk, hogy a drogok kedvelése, szemben mondjuk a parfüm kedvelésével, igen jó eséllyel pályázik az autenticitásra.

Az előbb említett okok egyike sem szolgáltat meggyőző alapot annak tagadásához, hogy a droghasználat belefoglalható a jó életről alkotott felfogásba. Amellett, hogy a pepperoni iránti preferenciát bevegjük a jó életről vallott ésszerű felfogásba, csak egyetlen olyan, nem mondvasínált okot tudok elképzelni, amely ugyanakkor kizárja az alkohol vagy a kokain preferálásának kielégítését. Eszerint a semlegességi megszorítás nem érvényes a jóról alkotott minden felfogásra, csak azokra, amelyek ésszerűek.³¹ Lehet, hogy a kikapcsolódás-szerű droghasználat bizonyos körülmények között vagy akár mindenféle körülmények között ésszerűtlen. Nem lehet arra számítani, hogy ezt a kérdést egy rövid eszmefuttatás keretében megoldjuk. Másokhoz hasonlóan ennek a kihívásnak is nehéz megfelelni addig, amíg nincs olyan, részletes érvelés, amely a droghasználat ésszerűtlensége mellett szólna.

Milyen terhet kell elbírnia egy ilyen érvelésnek? Hogy a kérdésre adott válasz felé egyáltalán mege-hessük az első lépést, meg kell értenünk annak motivációját, hogy a semlegességi megszorítást korlátozzuk a jónak azokra a felfogásaira, amelyek ésszerűek. Ez a pontosítás nem arra irányul, hogy megvonja a liberális védelmet a jó olyan felfogásaitól, amelyek meggondolatlanok, egészségtelenek vagy pazarlók. Ennek a pontosításnak a mozgatórugója az, hogy megkülönböztessük a semleges liberálisokat az anarchistáktól. A liberálisoknak valamilyen mértékben korlátozniuk kell a jóról alkotott azon felfogások körét, amelyek követését az embereknek megengedik. A liberálisok nem nézik a passzivitás fellegrából, amikor egyesek a jóról alkotott olyan felfogásokat követnek, amelyekbe beletartozik egyebek mellett a gyilkosság vagy a nemi erőszak kedvelése. Miért nem tekintjük liberális védelemre érdemesnek ezeknek a veszélyes preferenciáknak a kielégítését? A legjobb válasz talán az, hogy az ilyen viselkedés ésszerűtlen. Az emberek akkor ésszerűek, az általam itt elfogadott elvek szerint, amikor „az együttműködés méltányos feltételei gyanánt elveket és mércéket javasolnak és... készséggel kitartanak mellettük, ha biztosítékuk van arra nézve, hogy a többiek ugyancsak így tesznek”.³² Tömörebben fogalmazva: az ésszerű emberek mindannyiuk által elfogadható feltételek mellett együttműködnek másokkal.³³ Az idézett felfogás szerint a droghasználat ésszerű akkor, ha összeegyeztethető azzal az elkötelezettséggel, hogy az együttműködés méltányos feltételei mellett kitartson.

Nem látok alapot, amely szerint ésszerűtlenként el lehetne ítélni minden kikapcsolódás-szerű droghasználatot, legyen az törvényes vagy törvénytelen. Egy felnőtt például, aki otthonában alkoholt vagy kokaint fogyaszt, semmiféle olyan elvet nem sért meg, ame-

lyet ésszerű egyének a méltányos együttműködés megalapozó feltételeiként fogadnának el. Miféle elvet szeghetne meg ugyanis? Viselkedésének példái nem szükségképpen ártalmasak bárkire nézve is, nem tesznek senkit áldozattá, nem csorbítják senki jogait, nem ássák alá az emberi érintkezés méltányos mércéit.³⁴ A kikapcsolódás-szerű droghasználó viselkedése ezekben a vonatkozásokban lényegbevágóan különbözik például a gyilkos vagy a nemi erőszakot elkövető viselkedésétől.

A kikapcsolódás céljából történő kábítószer-használat ésszerűtlenként való megbélyegzésére csak az az egyetlen használható stratégia marad, hogy azt mondjuk róla: elfogadhatatlan *kockázatot* teremt az együttműködés igazságos feltételei számára. Más szóval, a droggal kapcsolatos kihágásokat úgy kell megfogalmaznunk és értékelnünk, mint megkezdett, be nem fejezett, végig nem vitt bűncselekményeket (amilyen például a kísérlet, az összeesküvés és a csábítás). E nézet szerint nem maga a használat a rossz, amelyet a drogfogyasztási tilalmak megakadályozni igyekeznek. A megakadályozandó rossz inkább az a további ártalom, amelyet a droghasználók nagyobb valószínűséggel okoznak másoknak, mint a drogot nem használók. Kétségtelen, hogy bizonyos fajta kikapcsolódás-szerű droghasználat bizonyos körülmények között (például jelentős mennyiségű alkohol fogyasztása autóvezetés közben) fenyegetné a méltányos együttműködés feltételeit. Ésszerű emberek biztosítékot próbálnának szerezni arra nézve, hogy mások ne tegyék ki őket ilyen kockázatnak. A cél eléréséhez azonban nincs szükség az alkoholfogyasztás kategorikus betiltására. Az együttműködés tisztességes feltételeit megőrizzük, ha szabályozzuk az idejét, a helyét és a körülményeit. Hasonlóképpen szükségtelennek tűnik e célból kategorikusan betiltani a jelenleg tiltottnak minősített drogok mindegyikét.

Természetesen ezt a következtetést nehéz demonstratíván bizonyítani. A kritériumok, amelyek segítségével egy semleges liberális eldöntheti, hogy ésszerű-e egy adott kockázat megengedése, rendkívüli mértékben vitatottak.³⁵ Nyilvánvalóan szükség van azonban valamilyen kritériumra ahhoz, hogy a liberalizmus liberális maradjon. Végére is szinte bármiféle viselkedés együtt jár a kockázat valamilyen szintjével. Bizonyos drogok esetében pedig valószínűbb, hogy használata aláássa a korrekt együttműködés feltételei melletti elköteleződést. Érvelésben eddig a pontig minden drogot releváns tulajdonságai értelmében hasonlónak kezeltem annak a döntésnek a szempontjából, hogy kikapcsolódás-szerű használata megérdemli-e a semlegességi megszorítás szerint járó védelmet. Nem szükséges azonban átlag fölötti képzelőerő annak feltételezéséhez, hogy egy adott

drog olyan végzetes lehet az együttműködés feltételeire nézve, hogy használata minden körülmények között tűrhetetlen legyen. Az ilyen drogok hatásairól az irodalmi ábrázolások nyújtanak élénk leírást. Egyetlen államtól sem szabadna megkövetelnünk, hogy magára vegye annak kockázatát, hogy egy Dr. Jekyllnek megengedje azon ital elfogyasztását, amelytől embergyilkos Mr. Hyde-dá változik át. Egyetlen drog sem változtat azonban senkit a szó szoros értelmében szörnyeteggé. Annak állítására, hogy egy adott drog túl kockázatos ahhoz, hogy megérdekelje a semleges liberális védelmet, az szolgáltat hiteles alapot, hogy akik használják, jelentősen nagyobb valószínűséggel fognak olyan bűncselekményeket elkövetni, amelyeknek mások személyükben vagy jogaikban áldozatul esnek.

Lehetetlen a szükséges alapossággal áttekinteni a drogok és a bűnözés közötti állítólagos kapcsolattal foglalkozó irodalmat, amely olyan hatalmas, hogy érdemben szinte össze sem foglalható. Mivel a drogokkal kapcsolatos tiltásoknak ezt az indoklását más helyütt már áttekintettem,³⁶ most csak néhány fenntartásomat foglalom össze. Különösen fontos tiszta képet alkotnunk azokról az adatokról, amelyek döntő befolyással vannak annak a feltételezésnek a megítélésére, miszerint egy adott drog bűnözéshez vezet. A bűnözők közötti drogfogyasztók százalékarányánál árulkodóbb az a statisztika, amely a drogfogyasztók közötti bűnözők arányát mutatja ki. Azoknak, akik azt állítják, hogy a drogfogyasztást büntetni kell, mert bűncselekményekhez vezet, meg kell magyarázniuk, miért vannak olyan kevesen azok, akik abból a megközelítőleg nyolcvanmillió személyből, akik az Egyesült Államokban tiltott drogot fogyasztottak, ténylegesen bűnözővé is váltak. A leggyakrabban használt tiltott drog élvezői, a marihuánát fogyasztók szinte meg sem jelennek a bűnözők között.³⁷ Amikor azonban meg akarjuk magyarázni a drogoknak a bűnözésben játszott szerepét, ebből a magyarázathoz ki kell zárunk azokat a gazdasági és a rendszerből fakadó bűncselekményeket, amelyek meg sem történtek volna, ha a drogok nem lennének betiltva.³⁸ Még a betiltás színvonalas pártolói között is voltak, akik elismerték, hogy a droggal kapcsolatos bűncselekmények kikényszerítése valójában több bűnesetet okozhat, mint amennyit megakadályoz.³⁹ A feltételezés, hogy maga a drogfogyasztás agressziót és bűnözői tevékenységet okoz, elveszíti egyértelmű empirikus igazolását, amint a kutatók ellenőrző tesztekkel végeznek más változók, például a kulturális hatások figyelembevételével.⁴⁰ A drogfogyasztás más országokban korántsem áll szoros kölcsönviszonyban az erőszakos bűnözői tevékenységgel, ez pedig aláássa a feltéte-

lezést, hogy a kábítószer-használat pszichofarmakológiai kapcsolatban áll a bűnözéssel.⁴¹

Megítélésem szerint azonban már az is elég ok a drogokat kikapcsolódás-szerűen használók büntetésével szemben, hogy az ok-okozati kapcsolat drogok és bűnözés között túlságosan távoli. A kockázatteremtő viselkedés általában annál ésszerűbbé válik, minél inkább távolodik a kártól, amelynek kockázatát végső soron megteremti. A legtöbben elfogadják, hogy a távoltság képzete, ahogyan azt oksági összefüggésben használják és értik, homályos és pontatlan. Mégis, amint a drogok és a bűnözés közötti kapcsolatra adott pszichofarmakológiai magyarázatokat félretesszük, nem lehet nem elképedni azon, milyen távoli a kapcsolat a droghasználat és a bűntények okozta végső ártalom között, amely a tipikus droghasználók megbüntetése mellett szóló indoklásokban szerepel. Bennett például azt állítja, hogy a droghasználatot azért kell megakadályozni, mert többek között bűnözéshez vezet.⁴² Miért büntessünk azonban olyan átlagos droghasználókat, akik semmiféle hajlamot nem mutatnak bűnözői tevékenységre? Bennett azt válaszolja, hogy a nem függő, alkalmankénti drogfogyasztó „továbbra is nemzeti méretű aggodalmaink súlyos tárgya”, jóllehet „valószínű, hogy családi, társadalmi és munkahelyi élete még nem érintett” és „valószínű, hogy a drog nyújtotta élvezetért fogyasztja azt”. Ennek ellenére – folytatja – ezt az alkalmi drogelvezőt szigorúan meg kellene büntetni, mivel „sokkal hajlamosabb és képe-sebb másoknál arra, hogy a drog élvezetére másokat is rávegyen – tettel vagy példával – kortársai, barátai és ismerősei körében. Vagyis egy nem függő szempontjából a droghasználat nagymértékben ragályos.”⁴³ Ebből az indoklásból azt olvasom ki, hogy a problémamentes droghasználókat meg kell büntetni, mert utánozhatják őket mások, akiket el kell rettenteni, mert az ő kísérletező magatartásuk a bűnözés okozta menthetetlen rossz növekedéséhez vezethet. Én tehát azt állítom, hogy ez a kapcsolat az alkalmankénti droghasználat és a bűnözés között túl távoli ahhoz, hogy igazolhassa a büntetőjogi szankcionálást.

Ha nem találunk más alapot a kikapcsolódás-szerű droghasználatnak ésszerűtlenként való elítéléséhez, akkor – egyelőre legalábbis – levonom a következőt: a semleges liberálisoknak el kellene fogadniuk az afirmatív érvrendszer első két premisszáját a kábítószer-használat dekriminalizálása mellett. Ezeknek a liberálisoknak azon a véleményen kell lenniük, hogy a jó élet ésszerű felfogása, amely iránt az állam semlegességgel tartozik, magában foglalhatja a drogok kikapcsolódás-szerű használatát.

Az afirmatív érvrendszer harmadik premisszájával kapcsolatban további nehézségek merülnek föl. E premissza szerint az állam nem semleges az olyan

viselkedés irányában, amelyet kriminalizál. Egy bizonyos szinten ez a premissza vitán fölülínek tűnik. Köztudott, hogy a liberálisok között voltak viták azzal kapcsolatban, hogy a semlegesség melletti elköteleződésük a jó életéről alkotott felfogás előmozdítására használható eszközök közül mit zár ki és mit nem. Különösen nem értettek egyet azzal kapcsolatban, hogy a semlegességi megszorítás megtiltja-e az államnak, hogy adókat vezessen be azért, hogy egy adott viselkedésről lebeszélje az embereket, hogy oktatási programokat finanszírozzon, amelyek megtanítják az embereknek bizonyos tevékenységek veszélyeit, vagy azt, hogy különféle ösztönzőket – például lakásépítési támogatást – nyújtson azzal a feltétellel, hogy az abban részesülők a helyeselt módon viselkednek.⁴⁴ Megosztottak voltak továbbá abban a kérdésben, hogy a semlegesség korlátozza-e a magánszektort, s ha igen, milyen mértékben – kizárja-e például, hogy a munkahelyi alkalmazás feltételeként drogellenőrzést alkalmazzanak. Ezek a kérdések perdöntők, amikor a liberális igazságosság perspektívájából optimális drogpolitika részleteit meg akarjuk állapítani. Szerencsére azonban ezeket a nehéz kérdéseket nem szükséges itt megoldani. Ha a semlegesség egyáltalán bármiféle megszorítást hoz létre a politikában, akkor annak körében eleve kizárja azt, hogy az állam a büntetőjogi szankció szörnyűséges hatalmával éljen. Ebben a tekintetben a büntetésnek egyedülálló és sajátos státusa van mindazon különböző eljárások között, amelyeket egy társadalom a bizonyos viselkedésfajtákról való lebeszélés érdekében bevethet. Bármilyen más következzen is a semlegességből, annyit fel fogok tételni, hogy korlátozza az állam azon autoritását, hogy kényszerítő törvényeket vezessen be.

Egy másik szinten azonban roppant vitatható az afirmatív érvrendszer harmadik premisszája. Lehet, hogy a liberális semlegességből nem következik közvetlenül semmi a büntetőjogi törvényhozás konkrét példáinak igazolhatóságára nézve, mégpedig két eltérő okból. Egyrészt a liberálisok nem értenek egyet abban a kérdésben, hogy egy politikai rendszer mely vonásaiban kell hogy engedelmeskedjen a semlegességi megszorításnak. Rawls például a modern alkotmányos demokrácia alapvető szerkezetére és így módon a társadalmi intézmények szerkezetére alkalmazza a semlegességi megszorítást, amelyen belül a törvényeket hozzák.⁴⁵ A „strukturális liberalizmus” eme változata szerint nem követelmény, hogy minden egyes büntetőtörvény eleget tegyen a semlegességi megszorításnak ahhoz, hogy igazolt legyen.

Bonyolult és tisztázatlan kérdés, hogy a semlegességnek egy alkotmányos demokrácia alapvető szerkezetére való alkalmazása nyújtana-e bármilyen fokú védelmet a kikapcsolódás-szerű droghasználat számá-

ra.⁴⁶ A kérdés nem válaszolható meg azon konkrét jogok tartalmának meghatározása nélkül, amelyeket egy a semlegességi megszorításnak megfelelő alkotmányban magában kell foglalnia. Természetesen valószínűtlen, hogy a droghasználatra való jog expliciten bele legyen foglalva egy ilyen alkotmányba. Ennek pusztán elismerésével azonban nem jutunk messzire: nem valószínű ugyanis az sem, hogy a házassághoz vagy a fogamzásgátlók szedéséhez való jogot alkotmányba foglalják. Egy jogrendszer alkotmányos védelmet biztosíthatna az ilyen viselkedésnek azzal is, hogy valamely más jogot tágan értelmez.⁴⁷ Hasonlóképpen az azzal kapcsolatos döntések, hogy – korábbi példámhoz visszatérve – mit együnk vagy milyen ruhát viseljünk, csak valamely alkotmányos jog kiterjesztő értelmezése által lehetnek védettek. Jogrendszerünkben az ilyen jellegű viselkedésnek nyújtott alkotmányos védelem számos kérdése feltáratlan, főleg azért, mert a mai liberális államokban nemigen fordult elő, hogy büntetni próbálták volna őket. Nincs esetjog olyan kérdések vonatkozásában, amelyeket soha nem vetettek föl.⁴⁸ Ezért a droghasználat alkotmányos státusa nem oldható meg olyan elmélet nélkül, amely a semlegesség követelményeinek megfelelő alkotmányban benne foglalt számos jogot értelmezné és alkalmazná.⁴⁹

Az afirmatív érvrendszer harmadik premisszája – hogy a liberális semlegességnek közvetlen következményei vannak a büntetőjogi tilalmak igazolhatósága szempontjából – egy további okból is rendkívül vitatható. A semlegességi megszorítást még a „strukturális liberalizmust” elutasítók is többnyire nem partikuláris törvényekre, hanem törvények indoklására vonatkoztatják. Ennek a stratégiának a célja egy ellenvetés elhárítása, amely máskülönben végzetes lenne a liberális semlegesség számára. Az ellenvetés szerint az állam szinte minden lépése azzal jár, hogy kedvez a jóról alkotott bizonyos felfogásnak, míg valamely más ilyen felfogásra nézve kedvezőtlen következményeket tartogat. A liberálisok azonban nem kényszerülnek arra az engedményre, hogy a semlegesség egyetlen államot sem korlátozhat. A megszorítást úgy is lehet értelmezni, hogy az ne a következmények semlegességét, hanem az igazolás semlegességét követelje meg. Más szóval, jóllehet az állam hozhat olyan törvényeket, amelyek kedveznek a jóról alkotott bizonyos felfogásoknak másokkal szemben, mégsem hozhat törvényeket abból a célból, hogy bizonyos felfogásoknak kedvezzen.⁵⁰

Jóllehet az igazolási semlegesség megőrzi a semlegességnek való megfelelés pusztán lehetőségét, számos más nehézséget vet föl. Szinte bármilyen más törvény – a drogtilalmak is – sokféle indoklással alátámasztható. Ha az állami semlegesség csak törvé-

nyek igazolásait zárja ki, nem pedig törvényeket, akkor egy és ugyanazon törvény egyszer eleget tehet, máskor meg ellentmondhat a semlegességi megszorításnak – azoktól az indoktól függően, amelyeket mellette felhozunk. A helyzetet azonban alaposan megnehezíti, hogy egy törvény indoklása semmivel nem megfoghatóbb, mint a mögötte meghúzódó törvényhozói szándék. Más és más törvényhozóknak eltérő okaik lehetnek arra, hogy egy adott törvény mellett szavazzanak. Egyesek támogathatják a drogtilalmakat olyan okokból, amelyek nem mennek át a liberális semlegesség vizsgáján, míg másoknak lehetnek olyan okaik, amelyek átmennek ezen a vizsgán. Ha pedig mindez így van, ugyan hogyan is léphetne föl valaki azzal az igénnyel, hogy azonosította egy törvénynek az indoklását? Az igazolás semlegességének elve minden jel szerint nem korlátozza igazán a liberális állam autoritását.

Erre a problémára Jeremy Waldron adta a leghitelesebbnek tűnő választ. Waldron azt javasolja, hogy a liberális semlegességet „ne úgy értelmezzük, mint olyan tant, amely az egyáltalában vett törvényhozás értékelésére szolgál, hanem mint olyan alapot, amelyre támaszkodva minden törvényhozó értékelheti saját szándékait”.⁵¹ Másik javaslata szerint a liberális semlegesség „tekinthető olyan megszorításnak, amely azokra az indokokra vonatkozik, amelyeket mi magunk felhozunk, amikor valamely általunk helyeselt szabály igazolását rekonstruáljuk (bármi is legyen annak eredeti szándéka)”.⁵² A semlegességi megszorítás Waldron hasznos javaslatainak bármelyike szerint nem hoz ítéletet a törvényről magáról, hanem csak az indoklásokról, amelyeket a törvényhozók és a polgárok a törvény védelmében felhozhatnak.⁵³

Tételezzük föl, hogy Waldron érvelése elfogadható. Vajon a semlegességi megszorítást helyeslő liberálisoknak ekkor el kell vetniük a droghasználat megengedése mellett szóló affirmatív érvelés harmadik premisszáját? Ez a következtetés szerintem elszévesztett lenne. Az adott törvény indoklása és magának a törvénynek az értékelése közötti szakadék talán áthidalható. A liberálisoknak igyekezniük kell eldönteni, hogy a drogtilalmak mellett szóló bármely indoklás meg tud-e felelni a semlegességi megszorításnak. Számos ilyen indoklásra válaszoltam már. A semleges liberálisokat arra szeretném ösztönözni, próbálják valamilyen más alapon megvédeni az olyan személyek megbüntetését, akiknek a jó életéről alkotott elképzelése magában foglalja a drogok kikapcsolódás-szerű használatát. A liberális semlegesség barátainak és ellenségeinek egyaránt szembesülniük kell azzal a kihívással, amelyet az ilyen indoklások értékelése jelent. Újfént nem tudom bizonyítani, hogy sosem találunk olyan indoklást a drogok betiltásához, amely

megfelel az igazolási semlegesség tesztjének. Mindaddig azonban, amíg ilyen indoklást nem találunk, a liberálisoknak joguk van ahhoz, hogy maguk vonjanak le következtetést a drogtilalmakkal kapcsolatban; nyugodtan hihetik, hogy a drogfogyasztást tiltó törvények olyan indoklásokon alapulnak, amelyek megsebzik a semlegesség elvét. Ezért, ha nem is végleges jelleggel, de levonom a következtetést, hogy az affirmatív érvelés, amely a liberális semlegesség nyújtotta alapokra támaszkodva megengedi a drogok kikapcsolódás céljából történő használatát, kiállja az észszerűség próbáját.

AUTONÓMIA ÉS DROGTILALMAK

A nehézségek, amelyeket a droghasználat megengedése melletti affirmatív érvrendszerrel kapcsolatban megvizsgáltam, attól függetlenül is fölmerülnek, hogy a politikai filozófus mivel indokolja a semlegességi elv elfogadását. A semleges liberálisok azonban különböző magyarázatokkal szolgáltak arra nézve, hogy az államnak miért kell semlegesnek maradnia.⁵⁴ A semlegesség különböző indoklásai mögött különböző elgondolások húzódnak meg a semlegesség következményeiről. Ha a semlegesség indoklását az erkölcsi pluralizmus értéke adja, akkor az államnak oka van megőrizni az életmódok sokféleségét.⁵⁵ Elképzelhető azonban, hogy a semlegesség védelmében felhozható más érvelések nem adnak okot az államnak a sokféleség ápolására. A liberálisok például nemigen engedhetik meg maguknak, hogy magának a semlegességnek az igazolásával kapcsolatban semlegesek legyenek. A semlegességnek ezen a szinten való alkalmazása megfosztaná őket a legígéretesebb alaptól, amelyre támaszkodva a semlegesség által támasztott követelményekről szóló ellentétes állításokat értékelhetnek. Ebben a részben a semlegesség védelmében felhozható érvelések közül csak egyet vitathatok meg. Azt fogom megvizsgálni, mit kell mondania a liberálisnak – legalábbis, ha következetes akar maradni – a droghasználók büntetéséről, ha a semlegesség melletti elköteleződését a személyi autonómiára hivatkozva védelmezi.⁵⁶

Az autonómia fogalma homlokegyenest eltérő célok szolgáltatásában vethető be a drogtilalmak igazolhatóságáról szóló vitákban. Az autonómiát idézhetik (és idézték is) annak indoklása gyanánt is, hogy a drogtilalmak miért igazoltak, és annak igazolására is, hogy miért nem. Mindegyik érvelés viszonylag egyenes. Jóllehet az államnak semlegesnek kell maradnia a jó életnek az emberek által választott felfogása iránt, nem lehet semleges magával a választással kapcsolat-

ban. A választás értékes és tiszteletre méltó, amikor autonóm, más esetben azonban nem. Ha a drogok kikapcsolódás-szerű használatának választása autonóm, és az autonómia értékes, akkor indokolt, hogy az állam engedélyezze a droghasználatot. Ám ha ez a választás nem autonóm, a semlegesség fontosságát az autonómia értékéből levezető liberálisok kivonnák a kábítószer-használatot a semlegességi megszorítás által nyújtott védelem hatóköréből. Mivel a nem autonóm választások nem értékesek, az államnak nincs oka megengedni az egyéneknek, hogy ilyen választásokat tegyenek. Sőt, annak felfedezése, hogy a droghasználat nem autonóm, okot adhatna nemcsak arra, hogy kivonjuk a liberális védelem hatása alól, de arra is, hogy a droghasználókat megbüntessük. A kábítószer-használat büntetése lehet az autonómia védelmezője azáltal, hogy csökkenti a fogyasztás előfordulási arányát olyan személyek körében, akik már élnek drogokkal, miközben a leendő használókat elrettenti.

Az említett indoklások a droghasználók megbüntetése mellett és ellen nyilvánvalóan kétszeresen is vitatottak. Egyrészt szükségessé teszik az autonómia természetének magyarázó kifejtését. Másrészt megkövetelik, hogy amikor a droghasználatot autonómként vagy nem autonómként kategorizáljuk, annak valamilyen okát adjuk. Mindkét kérdés körül szövevényes vita burjánzik, a kettő együtt pedig reménytelenül kibogozhatatlan vitákhoz vezet. A droghasználat autonóm vagy nem autonóm jellege mellett szóló érvelés csak annyira plauzibilis, amennyire az autonómia-felfogás, amelyen az érvelés alapul.

Nem hiszem, hogy választ kaphatunk arra a kérdésre: autonóm vagy nem autonóm a droghasználat. Szkepticizmusom nem egyszerűen abból fakad, hogy nem vagyok biztos abban, pontosan hogyan is kell kinéznie egy olyan autonómia-konceptciónak, amelyet bármely ilyen érvelés szükségképpen előfeltételez. Kétkedésemet csak erősíti az a hitem, hogy egy adott választás autonómiájának mértéke egy ésszerűen elfogadható autonómia-felfogás értelmében csak fokozati kérdésként fogható fel. Előzetes becsléseim szerint a kikapcsolódás-szerű droghasználat egyes adott példái az autonóm választás bizonyos vonásait mutatják, mások viszont nem. Ha a semlegességi megszorítást úgy értjük, hogy csak autonóm választásokat véd, akkor a liberálisnak nemcsak azt kell eldöntenie, hogy a droghasználat adott esete autonóm-e, hanem azt is, hogy milyen mértékben az.

Hogy fogjunk hozzá azonban annak eldöntéséhez, hogy a droghasználat mennyire autonóm? Természetesen a filozófusoknak nem sikerült konszenzust kialakítaniuk az autonómia természetével kapcsolatban.⁵⁷ A következőkben megkockáztatok néhány általánosítást az autonómiáról, amely, remélem, a filozófu-

sok többsége számára elfogadható lehet. Azt azonban megpróbálom elkerülni, hogy az autonómia természetéről és értékéről alkotott bármelyik felfogás mellett elkötelezzem magam. Stratégiám a következő lesz: megpróbálom meghatározni, milyennek kellene lennie az autonómia természetéről és értékéről szóló magyarázatnak – és milyennek kellene lennie egy partikuláris drog tulajdonságainak – ahhoz, hogy a liberálisok, akik a semlegességet az autonómiából vezetik le, jóváhagyják a drogokra vonatkozó tilalmakat. Azt fogom állítani, hogy az autonómia természetéről és értékéről vallott azon felfogás, amely a kriminalizálást támogatja, nem nagyon számíthat arra, hogy vonzó lesz a filozófusok számára. A liberálisok, akik a semlegességi megszorítást az autonóm választás fontosságára alapozzák, hajlanak rá, hogy elutasítsák az autonómia természetéről és értékéről vallott olyan magyarázatot, amely megengedné a droghasználók megbüntetését.

Mielőtt végigkövetném ezt a stratégiát, hasznos rámutatni, hogy a filozófusok által védelt autonómia-elképzelések közül sok nyilvánvalóan implikálja, hogy a droghasználat autonóm. Joel Feinberg például azt írja, hogy „az autonómia gondolatának magva az a jog, hogy válasszunk és döntsünk – mit vigyek be a testembe, milyen dolgok érintkezését engedjem meg a testemmel, hogyan használjam jószágaimat és fizikai tulajdonaimat, milyen személyes információt hozzak mások tudomására, milyen információt rejtsek el és így tovább.”⁵⁸ Mivel a drogot „beviszik a testbe”, a droghasználat ezen felfogás értelmében egyértelműen autonóm. Jómagam azonban nem kívánok az autonómia valamely specifikus felfogására támaszkodni. Nem tudok róla, hogy lenne olyan érvelés, amely meg kell hogy győzzön egy filozófust egy ilyen felfogás elfogadhatóságáról. Bár úgy vélem, az a tény, hogy a drogot „beviszik a testbe”, jelentős, mégsem kívánom úgy feltüntetni, hogy ez perdöntő.

Sőt mi több, az autonómia elméletének egy jól ismert motivációja gyakorlatilag garantálja, hogy a droghasználók autonómak. Kant például arra törekedett, hogy az autonómia-felfogás egy minden személynek kijáró tiszteletet alapozzon meg. Kant úgy értelmezte az autonómiát, mint ami gyakorlatilag minden felnőtt ember akaratának tulajdonsága, nem pedig mint olyan jellemző, amely bizonyos személyeknél viselkedésük folytán megvan, másoknál nincs. Ha így van, akkor az a tény, hogy bizonyos személyek élnek drogokkal, mások meg nem, semmivel nem relevánsabb abból a szempontból, hogy autonómak-e, mint az a tény, hogy bizonyos személyek joghurtot esznek, mások meg fagyaltot. Amennyiben egy autonómia-felfogást annak magyarázatára alakítanak ki, hogy miért vannak a felnőtt embereknek morális kötelezettségei

és/vagy miért érdemelnek morális tiszteletet, annyiban szinte nincs alap úgy érvelni, hogy a droghasználóknak nincs autonómiájuk.

Néhány, az előbbtől meglehetősen eltérő elmélet fényében ugyanolyan nehéz feltételezni, hogyan lehetne egy normális emberi lény nem autonóm, függetlenül attól, hogy fogyaszt-e drogot kikapcsolódás céljából. Gondoljunk például az olyan hierarchikus elméletekre, amelyek valamely képességgel azonosítják az autonómiát. Tegyük föl, hogy „az autonómia perdöntő feltétele az, hogy fel tudjuk tenni a kérdést, akarok-e azonosulni azokkal az indokokkal, amelyek alapján most cselekszem, vagy visszautasítom őket”.⁵⁹ Még a leginkább függőséget okozó és veszélyes drogok használata is ritkán fosztja meg az embereket ettől az értékes képességtől. Tulajdonképpen annak a képességnek a léte, hogy ilyen kérdést feltegyünk, szükséges annak megmagyarázásához, hogy miért akar sok droghasználó leszokni – még ha ez nem is sikerül nekik.

Más felfogásoknak azonban megvan az a potenciáljuk, hogy megmutassák, a droghasználat lehet nem autonóm. Ezek a felfogások úgy ábrázolják az autonómiát, mint egyfajta teljesítményt, amelyet bizonyos személyek elérnek, mások nem. Gondoljunk Joseph Raz nagy hatású felfogására, amely szerint az emberek olyan mértékben autonómak, amilyen mértékben „alakítják saját életüket”.⁶⁰ Bizonyosfajta választások hozzájárulnak ehhez a teljesítményhez, mások nem. A filozófusok különböző nézeteket képviseltek azzal kapcsolatban, mi is értendő azon, hogy valaki sajátjaként éli az életét. Első ránézésre úgy néz ki, hogy egy olyan személy léte, aki kikapcsolódás-szerűen használ drogot, lehet saját maga kreatív törekvéseinek a terméke – nem kevésbé, mint azé a személyé, aki baseball-mérkőzésekre jár vagy filozófiai folyóiratokat olvas. Úgy vélem, ez a kezdeti benyomás többnyire helyes is. Ebben a részben egy későbbi ponton kritikailag megvitatom a függőség kérdését, amely a legplauzibilisebb okot adja ahhoz a hithez, hogy a droghasználat gátolja az élet és a személyiség saját alakítását. Ezen a ponton azonban egy eltérő gondolati irányt kívánok bejárni. Jóllehet a droghasználat lehet ugyanannyira egy személy kreatív törekvéseinek terméke, mint bármely más tevékenység, a drogtilalmak előmozdíthatják azt, amit Raz az autonómia feltételeként jellemez. Vagyis egy állam, amely megengedi a droghasználatot, késleltetheti azokat a feltételeket, amelyek között a személyek valószínűleg autonóm cselekvőkké fejlődnek.

Két okra tudok gondolni, miért áthatná alá egy droghasználatot megengedő állam az autonómia feltételeit, és két ellentétes okot arra, hogy miért javíthatná ezeket a feltételeket. A következőkben rövi-

den megvitatom mindegyiket. Mivel ezek az okok ellentétes irányba húznak, úgy tűnhet, arra a kérdésre, hogy a droghasználat szabadsága végső soron segíti vagy rombolja az autonómia feltételeit, nincs határozott válasz. Sőt, a kérdés vizsgálata közben fontos lehet különbséget tenni különböző drogok között, mivel egyeseknek nagyobb a potenciáljuk az autonómia feltételeinek akadályozására. Az utoljára megvizsgált megfontolás fényében azonban arra a következtetésre fogok jutni, hogy a drogtilalmak nagyobb valószínűséggel rombolják, semmint létrehozzák az autonómia feltételeit.

Gondoljunk bele először is, miért történhet meg, hogy egy adott drog használatára vonatkozó szabadság nem mozdítja elő az autonómia feltételeit. Az olyan személynek, aki alakítója saját életének, rendelkeznie kell a megfelelő szellemi-lelki képességekkel, hogy megválaszthassa, milyen életet éljen.⁶¹ Ha a drogok jelentősen csökkentik ezeket a mentális képességeket, akkor úgy is hathatnak a droghasználókra, hogy azok kevésbé lesznek képesek értelmes döntéseket hozni. A betiltáspártiak számos történetet tartogatnak a tarsolyukban arról, hogyan tette tönkre a drog ennek vagy annak a személynek a szellemi képességeit. A drogellenes hirdetések a „drogos agyat” a forró serpenyőben sült tojáshoz hasonlítják. Ezek szerint be kellene tehát tiltani a kikapcsolódás-szerű droghasználat egy részét? Elfogadott tény, hogy számos kikapcsolódás-szerűen használt drog rongálja a szellemi képességeket, miközben használója ki van téve a hatásának. A fontosabb kérdés azonban az, hogy milyen mértékben folytatódnak ezek a károsodások a közvetlen hatások elmúltával. Ez a nyitott kérdés jó forrása a kikapcsolódás-szerű droghasználat betiltása mellett szóló érveknek, amely nagyrészt empirikus kérdésem fog majd eldőlni.

Ezen kérdést illetően csupán igen rövid válaszra vállalkozhatom, amely aligha tekinthető az érvelés beható vizsgálatának. Válaszom lényegi pontja az, hogy a drogbetiltás melletti mindenféle indoklás, amely olyan személyekről szól, akik tetemes és tartós pszichológiai károsodást szenvednek a kikapcsolódás-szerű droghasználatból, a legrosszabb eset forgatókönyvéből kiinduló, megalapozatlan általánosítást tartalmaz. Bármilyen igaz is igaz a ritka és kivételes esetekre, nincs bizonyíték amellett, hogy a tipikus droghasználó szellemi képességei bármiféle számottevő károsodást szenvednek. A legismertebb felmérés azt jelzi, hogy az olyan felnőttek, akik egyszer mérsékelt droghasználók voltak – akik egyébként többen voltak, mint a súlyos fogyasztók vagy a tartózkodók –, jelenleg „a pszichológiailag legegészségesebb alanyok, egészségesebbek mind a súlyos fogyasztóknál, mind a tartózkodóknál”.⁶² A mérsékelt droghasználókkal

összevetve a tartózkodók a „viszonylagos rosszul alkalmazkodás” jeleit mutatják.⁶³ Tagadhatatlan, hogy a serdülőkorukban súlyos drogfogyasztáson átesett felnőttek pszichológiai képe némi aggodalomra ad okot szellemi képességeikkel kapcsolatban, így azon képességükkel kapcsolatban is, hogy saját életük alakítói legyenek. A pszichológiai meg hasonlottság mértéke azonban még itt sem szélsőséges, és tulajdonképpen megelőzte a droghasználat elkezdését.⁶⁴ A drogot egykoron kipróbálók idősebbé és érettebbé válásával a droghasználat hosszú távú hatásairól szóló adataink egyre jobbak.

A leggyakrabban használt tiltott drog, a marihuána fogyasztása által okozott kognitív károsodásra vonatkozó bizonyítékok nem adnak okot a nyugtalankodásra. Az irodalom alapos áttekintése után két szakíró nemrégiben azt a következtetést vonták le, hogy „nem tűnik úgy, mintha a hosszú távú marihuána-fogyasztás tartós károsodást okozna a szellemi képességekben”.⁶⁵ Nem lehet kétséges azonban, hogy ha ellenkező értelmű bizonyíték merülne föl – azaz, hogy egy adott drog bármiféle jelentős és tartós szellemi károsodást okoz fogyasztói jelentős százalékánál –, az okot adna a drog betiltására, hogy eltérítsen használatától és így segítsen megteremteni azokat a feltételeket, amelyek között a személyek valószínűleg autonóm cselekvőkké válhatnak.

Egy további érv amelle tt, hogy a droghasználat szabadsága rombolja az autonómia feltételeit, két változatban létezik. Lehet, hogy az erkölcs telen választások nem autonómak, vagy lehet, hogy az erkölcs telen választásokban megnyilatkozó autonómia nem értékes. Bármelyik változatot vesszük is, ha a kikapcsolódás-szerű droghasználat erkölcsileg helytelen lenne, a törekvések, hogy megteremtsük a feltételeket, amelyek mellett az autonómia értékes, nem engednék meg a droghasználatot. Erkölcs telen azonban a kikapcsolódás-szerű droghasználat? A betiltáspártiak gyakran tesznek olyan állításokat, hogy számos drogfajta kikapcsolódás-szerű használata természetéből eredően erkölcs telen. Érdekes módon ezek az állítások majdnem mindig csak azokra a kikapcsolódás-szerűen fogyasztott drogokra vonatkoznak, amelyek történetesen törvény által tiltottak: az alkohol vagy a koffein kikapcsolódás-szerű használata val kapcsolatban csak igen ritkán találkozzunk erkölcsi fenntartásokkal. Ennek ellenére úgy vélem, ezek a fenntartások megérdemlik az érdemi választ. A filozófusok egyáltalán nem akarnak elzárkózni attól, hogy ha a betiltáspártiaknak érveik vannak, azokra válaszoljanak. A droghasználat erkölcsi vétkével kapcsolatban azonban sajnálatos módon szinte soha nem találkozzunk érvekkel. Ezt az ítéletet egyszerűen kijelentik mint olyan erkölcsi tény t, amely magá-

ért beszél, vagy mint kikez dhetetlen erkölcsi intuíciót. Márpedig a konklúzió mellett felhozott érv hiányában nehéz válaszolni. Bevallom, tanácstalanul állok a kikapcsolódás-szerű droghasználat természet től adott erkölcs telen ségének állítása előtt, amely nem is függ az ilyen használat által többnyire okozott empirikus hatásoktól.⁶⁶

A következőkben vegyünk fontolóra két olyan érvet, amely arra ad magyarázatot, hogy miért segíthetné elő egy adott drog használatának szabadsága az autonómiát. Egyrészt annak, aki saját életének alakítója, rendelkeznie kell a választási lehetőségek megfelelő körével.⁶⁷ Rendkívül nehéz eldönteni azonban, mikor megfelelő a választások köre. Mint Raz elismeri, a választások egy köre lehet nem megfelelő akkor is, ha lehetővé teszi az emberek számára, hogy megválasszák saját hosszú távú elkötelez déseiket és projektumaikat. „Ugyanannyira elfogadhatatlan – írja Raz –, hogy ne dönthessünk triviális dolgokról, mint például hogy mikor mosakodjunk vagy mikor fésülködünk meg.”⁶⁸ Vajon segít-e javítani a választási lehetőségek körét egy adott drog használatának szabadsága? A kérdés megválaszolásának útjában álló legnagyobb akadály azon tevékenységek azonosításának nehézsége, amelyek a kikapcsolódás-szerű droghasználat tál azonos típusú tevékenységnek minősülnek. Pontosan melyek azok a törvényes alternatívák, amelyek mondjuk a heroín kikapcsolódás-szerűen használó egyén rendelkezésére állnak? Ha az összehasonlítás alapját képező másik osztályban az összes kikapcsolódás-szerűen használt drog van, akkor a versenyképes tevékenységek osztálya, lényegében az alkoholfogyasztásra korlátozódván, viszonylag csekélynek tűnik. De ha az összehasonlítás i alap az összes kikapcsolódás-szerű tevékenységből áll – beleszámítva például a moziba járást és a krokettet is –, a versenyképes tevékenységek köre hatalmasra tágul. A liberalizmus szelleme kétségtelenül lehetővé teszi az embereknek, hogy maguk döntsék el, mikor tekintenek elfogadhatóknak egy alternatívát egy másikkal szemben. A csalódott LSD-élvező, aki a büntetőjogi tiltások miatt az autonómia feltételeinek csökkenésére panaszkodik, valószínűleg nem lesz elégedettebb, amikor biztosítják arról, hogy választási lehetőségeinek köre megfelelő marad, mivel szabadságában áll, hogy megpróbáljon csupa ást szerválni. Nem lesz érv, amely meggyőzné őt arról, hogy csalódottsága filozófiailag elhibázott.

Ezért hajlamos vagyok azt hinni, hogy a kikapcsolódás-szerű droghasználat számára rendelkezésre álló választási lehetőségek köre nem minden más kikapcsolódás-szerű tevékenységből, hanem más drogokból áll. Ha pedig ez így van, akkor milyen ponton válik megfelelővé a választási lehetőségek köre? Egyre

több betiltott drog megengedetté válásával egyre gyengébb lesz az érvrendszer, amellyel az engedélynek további drogokra való kiterjesztése megindokolható. Annak biztosítása, hogy a személyeknek választási lehetőségek megfelelő köre álljon rendelkezésére, nem követeli meg, hogy minden drog kikapcsolódás-szerű használata megengedett legyen. Arra azonban ad okot, hogy az alternatívák körét bővítsük.

Annak meghatározásakor, hogy egy adott választási lehetőség elvesztése által a fennmaradó lehetőségek osztálya kevésbé megfelelő lesz-e, Raz hasznos megkülönböztetést von aközött, amikor a választást azok számára iktatjuk ki, akik már elkötelezettek mellette, és aközött, amikor ezt a választási lehetőséget eleve nem is bocsátottuk rendelkezésre.⁶⁹ Hajlandó vagyok azt hinni, hogy a kikapcsolódás-szerűen használható drogok törvényes és kiterjedt piacának nemléte visszatartotta a gyógyszergyártó vállalatokat új anyagok kifejlesztésétől, amelyeknek olyan boldogságfokozó hatásuk és olyan kevés mellékhatásuk van, hogy a létező kikapcsolódás-szerű drogok ugyanarra a sorsra jutottak volna, mint az autóval szemben a lovas kocsik. Ez a hiány azonban nem ugyanolyan hatással van az autonómia feltételeire, mint amely abból állt volna elő, ha a kidolgozott új szereket számos ember megkedveli. Akárhogy is van, lehet, hogy Raz megkülönböztetése nem különösebben releváns a jelenlegi összefüggésben. Az a tény, hogy a kokain és a heroin a jelen évszázad legnagyobb részében tiltott volt, nem riasztotta el felnőttek millióit attól, hogy éljenek velük. A tiltás nem eredményezett megelőzést.

Az utolsó és messze legerősebb ok azt hinni, hogy a drogtiltalmak hátráltatják az autonómia feltételeit, az, hogy az erőltetés maga is rendkívüli mértékben rombolja ezeket a feltételeket.⁷⁰ A tiltott drogok használóira mostanában kiszabott szigorú büntetések szinte megsemmisítik ezeknek a személyeknek az autonómiáját.⁷¹ Az átlagos droghasználók saját életük alakítására való képességét aláásó droghatások egyike sem olyan romboló autonómiájukra nézve, mint a rájuk kiszabott büntetések. Elismerem, hogy az állam tehet ésszerű lépéseket, hogy lebeszéljen az autonómia kialakulásának feltételeit meggátló droghasználatról. Az állam cselekvése azonban aligha igazolható azzal, hogy megteremti az autonómia feltételeit, miközben lerombolja az ilyen drogélvezők autonómiáját. Ezen egyszerű okból arra következtetünk, hogy a drogtiltalmak inkább aláássák az autonómia feltételeit, mintsem előmozdítanák őket.

Miután röviden áttekintettem, hogyan mozdíthatná elő vagy foghatná vissza az autonómia feltételeit a drogok használatának szabadsága, most arra a kérdésre térek rá, hogy maga a droghasználat fokoz-

za vagy aláassa-e az autonómiát. A droghasználat önmagában hozzájárul-e ahhoz, hogy az ember képes legyen saját életét alakítani, vagy beleavatkozik abba? Mivel széles körben elterjedt az a hiedelem, hogy a drogok kikapcsolódás-szerű használata rombolja az önkontrollt és ezáltal az autonómiát, azzal kezdem, hogy felvázolok egy gyors érvrendszert az ellenkező nézet mellett. A tárgyalni kívánt droghasználatot úgy jellemeztem, hogy célja egyszerűen a kikapcsolódás, most azonban szükséges némileg pontosabban meghatározni a kikapcsolódás-szerű droghasználók többségének motivációját. Azt állítom, hogy a droghasználat számos személy önmaga feletti ellenőrzését tulajdonképpen növeli és így inkább elősegíti, semmint károsítja azt a képességüket, hogy saját életük alakítói legyenek. Magyarázatom egyszerű és direkt. Az emberek általában kevésbé tudják ellenőrizni hangulataikat. A hangulatok általában nem tartoznak a választható dolgok közé, hanem olyasmik, amelyekbe vagy belekerülünk vagy nem. A hangulatok egyszerűen csak ránk törnek. Gyakran találjuk magunkat letargikusnak reggel, és fáradtnak este. A drogok kikapcsolódás-szerű használata képessé tesz arra, hogy hangulatainkat a kívánt módon megváltoztassuk, adott helyen és időben. A legkézenfekvőbb példa talán az álomság ellen reggelente fogyasztott koffein és munka után az ellazulás elősegítésére fogyasztott alkohol. A tiltott drogok hasonlóképpen működnek. A drogok használata, legyenek azok tiltottak vagy megengedettek, növelheti az embernek azt a képességét, hogy hangulatait ellenőrzése alá vonja és így azt is, hogy saját életét maga alakítsa.

Nincs kétségem afelől, hogy a reakció erre valószínűleg az, hogy a droghasználat, legalábbis a törvénytelen droghasználat, csökkenti az embereknek azt a képességét, hogy saját életüket alakítsák. A legjobb ok eme konklúzió mellett az, hogy bizonyos drogok függővé tesznek. Ezeknek a szerekeknek a kitartó használata a kényszeresség erős érzését alakítja ki. Az ember, miután egyszer már függővé vált és kénytelen droggal élni, úgy tűnik, elvesztette képessége nagy részét arra, hogy életét maga alakítsa. De vajon a függőség valóban aláassa az autonómiát? Sajnos, a függőség fogalma ugyanolyan rejtélyes, mint magáé az autonómiáé.⁷² Egyetlen kritérium sem bizonyult teljesen adekvátnak a függőségnek az akaratgyengeségtől való megkülönböztetésére. Továbbá a függőség, miként maga az autonómia, kétségkívül fokozati: egyes emberek függőbbek, mint mások. Ha lenne is világos fogalmunk a függőségről, még mindig eldöntésre várna nemcsak az, hogy megfosztja-e az embereket az autonómiától, hanem az is, hogy mennyire. Ezért azok a próbálkozások, amelyek arra irányulnak, hogy

a függőségnek az autonómiára tett hatásait felmérjék, rendkívül vitathatók.

Az említett nem csekély problémák ellenére felteszem, hogy a függőség jelensége gond nélkül alkalmazható számos példára, így a következőkre is. Vegyük Vera esetét, aki gyakran és szokásszerűen él X droggal. Vera krónikus drogos kicsapongásai rendkívül nagy megterhelést jelentenek családjá, karrierje és végső soron egészsége számára is. Az önámítás hosszú időszaka után Vera végül is kijelenti: el van szánva rá, hogy megküzdjön problémájával. A józan-ság rövid periódusa alatt Vera számos előkészületet tesz a visszaesés elkerülésére. Önszántából lenyel egy anyagot, amitől rosszul lesz, valahányszor X-et fogyasztja. Gondosan elkerüli azokat a környezeti tényezőket, amelyek kiválthatják a kívánságot. Vera azonban mégis visszaesik. Szégyelli magát, zavarban van, és újabb fogadalmat tesz a leszokásra. Ez a beteges kör újból és újból megismétlődik. Anélkül, hogy részletes elméletünk lenne a függőség természetéről, nyugodtan mondhatjuk, hogy Vera függ az X drogtól. Úgy tűnik, függősége viszonylag nem autonómmá tette Verát. Elvesztette képessége nagy részét, hogy saját életét alakítsa. Noha elismerem, hogy ez az ítélet helytálló, úgy vélem, óvakodnunk kell attól, hogy elhamarkodottan nem autonómnak nyilvánítsuk Verát. Rá kell kérdeznünk, mi is az az ő függőségében, amitől képtelen saját életének alakítására. Pontosan milyen okból is kell egyetértünk azzal, hogy Vera „nem tud kiszállni”. Miért kell azt gondolnunk, hogy nincs más választása, mint továbbra is fogyasztani az X drogot. Mindent egybevetve egyetlen válasz sem bizonyul kielégítőnek.

A kérdésre, hogy miért nem tudja Vera abbahagyni, talán a legjobb válasz – legalábbis elvben – úgy értelmezni az ő függőségét, mint ami analóg a külső kényszer alatti cselekvéssel. Vegyük például annak az emberi szörnyetegnek az esetét, aki megfenyeget egy nőt, hogy eltöri a lábát, ha nem segít egy bankrablónak elmenekülni azzal, hogy vezeti az autót. Azt mondjuk, a nőnek nincs más választása, mint segíteni a gazembernek. Szó szerint értelmezve természetesen ez az állítás hamis. A nő dönthetne úgy, hogy a lábtörést választja. A nincs más választása állítás a nő vétkességéről szóló normatív ítéletet fejez ki, nem a szabad akarat metafizikájával kapcsolatos valamiféle mély meglátást. Amikor azt mondjuk, a nőnek nincs más választása, mint vezetni a menekítő autót, ezen azt értjük, hogy a rendelkezésre álló alternatívák annyira kellemetlenek, hogy nem hibáztatjuk őt azért, amiért cselekvése mellett dönt.

Azt az állítást, hogy Vera nem tud kiszállni, szintén lehetne hasonló módon elemezni. Tegyük föl, hogy Vera azzal a választással szembesül, hogy használja-e

X drogot avagy ne használja. Tegyük föl továbbá, hogy szenvedne, ha nem választaná X-et. Ez a szenvedés azért következhetne be, mert bizonyos függőséget okozó drogok *elvonási tünetek*hez vezetnek, amikor huzamos időn át tartó használatuk megszakad. Nincs *a priori* ok, amelynek alapján azt mondhatnánk, hogy az elvonási tünetek okozta szenvedés nem lehet hasonlóan súlyos, mint egy lábtörés. Ha ez így van, akkor Vera állapotát jellemezhetjük egyfajta belső kényszerítésként, és felmenthetjük őt annak vétke alól, hogy a további drogfogyasztást választotta. Ezt a normatív ítéletet is kifejezhetjük úgy, hogy Verának nincs más választása.

A belső kényszerítés modelljének használata azonban két óriási nehézséggel jár azt illetően, hogy megmagyarázzuk Vera képtelenségét a drogfogyasztás abbahagyására. Egyrészt nem valószínű, hogy ez a modell meg tudná magyarázni Vera viselkedését. Az elvonással járó szenvedés elkerülésének vágya nem tudja megmagyarázni, miért van az, hogy számos droghasználónál a fogyasztási szokások általában ilyen kényszerítőek. Számos használó él át vágyakozást és megadja magát a fogyasztásnak, noha elvonási tünetek nem is jelentkeznek. A drogfogyasztásnak a megvonási tünetek elkerülésére alapozó magyarázatai a függő személyek legtöbbszörének nézőpontjából eltörzítik a függőség fenomenológiáját.⁷³ Ez a modell különösen azt nem tudja megmagyarázni, hogy a korábban függő személyek miért esnek gyakran vissza. Számos korábbi függő újratekdi a droghasználatot, noha kellően hosszú időn át tartózkodott tőle ahhoz, hogy már ne szenvedjen elvonási tünetektől.

Ráadásul a létező tiltott szerek megvonásából eredő szenvedés valószínűleg nem elég súlyos ahhoz, hogy alátámassza azt a normatív ítéletet, amely szerint Vera nem hibáztatható döntéséért. Természetesen nem rendelkezünk pontos mércékkel annak mérésére, mennyire kell egy fájdalomnak súlyosnak lennie ahhoz, hogy alátámassza a normatív ítéletet, hogy egy adott személynek nincs más választása. Ennek ellenére csak nagyon kevés drog megvonási tünetei minősülnek ilyenek, ha egyáltalán beszélhetünk ilyesmiről. Az indoklás nyilvánvalóan semmilyen elképzelhető módon nem alkalmazható azokra a drogokra, amelyek nem vezetnek kellemetlen megvonási tünetekhez. Az LSD-hez hasonló hallucinogének szolgálnak a legnyilvánvalóbb példakkal. A használat abbahagyása – még a hosszan tartó és nagy mennyiségben való használat is – egyszerűen nem jár elvonási tünetekkel.⁷⁴ A marihuána esete csak kicsivel jár több bajjal; még a marihuánát nagy adagban élvezők is csak ritkán élnek át elvonási tüneteket.⁷⁵ Az előforduló szimptomák enyhék és múlékonyak, súlyosságuk foka alig haladja meg azoknak a tüneteknek a sú-

lyosságát, amelyek a koffeinről való leszokáskor jelentkeznek.⁷⁶ Ilyen esetekben a belső kényszerítés modellje nem tudja megmagyarázni, miért nem autonóm Vera.

A helyzet nem nagyon más akkor, ha az X drog történetesen a kokain. A kokain abbahagyása, még ha úgynevezett crackként fogyasztották is, vagyis elszívták, nem okoz különösebben súlyos elvonási tüneteket.⁷⁷ A leszokó súlyos fogyasztók rendszerint csupán szorongást és irritációt élnek át.⁷⁸ Mindazonáltal a kokainhasználat általában rendkívül kényszerítő, és a súlyos használók gyakran a káros következmények ellenére is kitartanak szokásuk mellett. Ezek a kokainnal kapcsolatos felfedezések egyes kutatókat arra ösztönözték, hogy megkülönböztetést tegyenek a függőség két állítólagos fajtája: a pszichológiai és a testi függőség között.⁷⁹ Nem világos számomra azonban, miként tud a pszichológiai függőség jelensége olyan magyarázatot adni arra, hogy Vera miért nem tud kiszállni, amelynek folytán azt is megérthetnénk, miért ásta alá a kokain használata az ő autonómiáját. A pszichológiai függőség címke nem tesz semmi egyebet, mint hogy leírja a kényszeres viselkedést, anélkül, hogy megmagyarázná, miért viselkedik így valaki.

Talán csak az ópiumszármazékok azok a tiltott drogok, amelyek eléggé súlyos elvonási tünetekhez vezetnek ahhoz, hogy azt mondhassuk, a függőknek nincs más választásuk, mint kitartani használatuk mellett. Az empirikus tényanyag azonban még ebben az esetben sem támasztja alá minden kétséget kizáróan, hogy a függők belső kényszerítéstől szenvednének. A heroinmegvonás súlyosságát gyakran hasonlítják egy egyhetes influenza vagy egy kiadós megfázás tüneteinek súlyosságához.⁸⁰ A szimptómák a legrosszabb esetben is kimerülnek a hányás, a hidegrázás, a hasmenés, az émelygés, az irritáció, az álmatlanság, a fejfájás és hasonlók valamilyen kombinációjában. Megfontolt gondolkodású emberek is eltérő véleményen lehetnek abban a kérdésben, hogy az említett szimptómák elviselésére való hajlam hiánya alátámasztja-e azt az ítéletet, hogy a heroinfüggőknek nincs más választásuk, mint folytatni, és ezért elveszítették autonómiájuk jelentős hányadát.⁸¹

Talán a függőség valamilyen más okból ássa alá az autonómiát, nem azért, mert az elvonási tünetek súlyossága belső kényszerítéshez vezet. Akárhogy van is, az itt következőkben nem vizsgálom tovább a kérdést, hanem helyt adok annak a kritikus ítéletnek, hogy Vera nagymértékben nem autonóm. Törekvésem középpontjában annak vizsgálata áll, hogy mik az implikációi ennek az engedménynek a semleges liberalizmus számára. Általános stratégiám a következő kérdésben foglalható össze: hogyan vezethetne ez

az engedmény ahhoz, hogy jó indokot dolgozzunk ki annak a konkrét X drognak a kriminalizálása mellett, amelytől Vera függ. Amellett fogok érvelni, hogy egy a semlegességi megszorítást az autonómia megóvása céljából magáévá tevő államnak valószínűleg nincs elégséges oka kriminalizálni a tiltott drogok használatát, annak ellenére sem, hogy akadnak nem autonóm függők, mint például Vera. Érvelésem két részből áll. Az első nagyrészt empirikus, a második nagyrészt normatív.

Az empirikus összetevő az, hogy Vera esete egy „legrosszabb esetben típusú” forgatókönyvet valósít meg, amely csak egészen kevés, kikapcsolódást kereső droghasználónál valósul meg. A normatív összetevő az, hogy nem valószínű, hogy az autonómiát megfelelően értékeljük egy olyan liberális elméletben, amely olyan esetekből általánosít, mint Veráé, és amely X használatának betiltását az autonómia védelmére irányuló jó szándékú törekvéssel igazolja.

Az empirikus összetevővel kezdem. A droghasználók többsége különbözik Verától. A kérdés az, hogyan és miben. A kérdésre adott válaszom fő része nem idézi azokat a személyeket, akik a Verához hasonló kényszerességgel és károsodással élnek gyakran droggal, csak ők hiánytalanul azonosulnak drogélvező életmódjukkal. Mint Harry Frankfurt rámutatott, egyes droghasználók azonosulnak drogélvezetere ösztönző elsőrendű vágyukkal.⁸² Vagyis nincs bennük olyan másodrendű vágy, hogy abbahagyják. Az a tény, hogy bizonyos függők azonosulnak droghasználatukkal, kétségessé teszi azt az ítéletet, hogy életüket nem maguk alakítják. Érvelésemet azonban nem kívánom a „készséges függők” példaira alapozni. Van ennél kézenfekvőbb okunk is azt hinni, hogy csak kevés kikapcsolódás-szerű droghasználó lesz valaha is függő.⁸³ Tegyük föl, hogy az X drog az alkohol. Felteszem, hogy a semleges liberálisok a Verához hasonló alkoholisták minden kínlódása és szenvedése ellenére ellenzik az alkoholélvezet betiltását. Az alkohol betiltásának ellenzése mellett szóló legnyomósabb (elvi) ok az, hogy az alkoholfogyasztók túlnyomó többsége csak a társaság kedvéért italozik, nem válik függővé és nem veszíti el autonómiája nagy részét.

Vegyük egy teljesen érett személyiségű, a „társaság kedvéért ivó” esetét, akinek alkoholfogyasztási szokásai semmiben nem emlékeztetnek Vera önromboló tendenciáira. Nevezzük őt Tildának. Tilda az elmúlt harminc év során mérsékelt mennyiségű alkoholt fogyasztott meglehetősen rendszerességgel, és továbbra is élvezi azt a közérzetet, amit az alkoholtól kap és azt a szerepet, amelyet az alkohol társas életében játszik. Tilda autonómiájának védelmére hivatkozva nem lehetne igazolni az alkohol betiltását. Épp

ellenkezőleg, a tiltás ásná alá az ő lehetőségét, hogy kielégítsen egy olyan ízlést vagy preferenciát, amelyvel kapcsolatban úgy érveltem, hogy része a jó életről alkotott elképzelésének. Az alkohol betiltása figyelmen kívül hagyná Tilda autonómiáját. Aki a tiltás mellett van, az hajlik arra, hogy egy másik cél kedvéért figyelmen kívül hagyja Tilda autonómiáját. Vagyis a tiltás egy állítólagos nagyobb jó megvalósítása érdekében feláldozná Tildának azt a szabadságát, hogy kövesse a jóról alkotott saját elképzelését.

Mi lehet azonban az a jobb valami, ami igazolhatná az áldozatot és Tilda autonómiájának figyelmen kívül hagyását? Erre a kérdésre nem válaszolhatjuk azt, hogy az alkohol használatát azért kell büntetni, hogy megvédjük Vera autonómiáját. Vera ugyanis már függő. Az alkohol betiltása Verát is és Tildát is büntetné. Az, hogy Vera függő, nem nyújtana számára védelmet a droghasználat bűnével szemben. A büntetés csak tovább csökkentené autonómiáját, drasztikusan csökkentené lehetőségeit, hogy saját élete alakítója legyen. Nehéz belátni, hogyan lehetne megvédeni az alkoholfüggő Vera megbüntetését az alkohol fogyasztásáért mint Tilda autonómiája megvédésének eszközét.

A kriminalizáció melletti érvelés valójában nem arra hivatkozik, hogy a büntetés a már függő Vera autonómiájának megvédésével igazolható – vagy Tilda autonómiájának megvédésével, aki viszont soha nem is lesz függő –, hanem arra, hogy egy harmadik személy autonómiáját védjük meg, akit egy tényellentétes állítással jellemezhetünk. Nevezzük őt Hannának. Jóllehet Hanna jelenleg nem él az X szerrel, mégis függővé válna X-től (és ezáltal elveszítené autonómiája nagy részét), ha X használatát nem kriminalizálnák. A függők és nem függők megbüntetését tehát az az állítólag nagyobb jó igazolja, amit annak megakadályozása jelentene, hogy a Hannához hasonló személyek X élvezetének megengedése esetén függővé váljanak és elveszítsék autonómiájuk nagy részét. A büntethetővé tétel mellett szóló érv úgy szól, hogy mind Vera, mind Tilda autonómiáját fel kell áldozni, hogy megvédjük Hanna autonómiáját. Vajon igazolható-e ez a csere? Ha annak valószínűsége akár csak nem túl csekély, hogy egy drogtól érintetlen személy hasonlónak válik (a visszaeső) Verához, az eset máris nem tekinthető problémamentesnek. Vera droghasználata ugyanis sokkal nagyobb mértékben károsítja Vera autonómiáját, mint amilyen mértékben (a társaságban fogyasztó) Tilda droghasználata fokozza az ő (Tilda) autonómiáját. Vajon miféle előrelépést tehetünk annak eldöntésében, hogy egy semleges liberális elfogadja-e a fenti cserét és betiltsa X használatát, és milyen körülmények között?

Ne felejtsük el a statisztikát, amely nagyon fontos az egész kérdésben. Hanna különbözik az X-et nem fogyasztók négy másik fajtájától. Számos nem fogyasztó még akkor sem próbálná ki X-et, ha az meg lenne engedve.⁸⁴ A mostani nem használók között sok van még, aki ha kipróbálná X-et, akkor inkább Hannához lenne hasonló, nem Verához, amennyiben a drog használata meg lenne engedve. A szert kipróbáló további egyének, akik most nem élnek vele, inkább Hannához válnának hasonlónak, mint Verához, ha a szer használatát engedélyeznék. Végül lennének olyan, mostani nem használók is, akik ha kipróbálnák X-et, végül nem annyira Hannához, mint inkább (a visszaeső) Verához válnának hasonlónak. A vizsgálódásunk szempontjából leginkább releváns statisztika azon nem használók számának a növekedése, akik droghasználókká és drogfüggőkké válnának egy lehetséges világban, amelyben X megengedett, mégpedig ahhoz a növekedéshez viszonyítva, amely egy olyan világban következne be, amelyben a drogot betiltják. Ezt a statisztikát kriminalizációs különbözetnek fogom nevezni.

Hogyan becsülhetnénk meg a kriminalizációs különbözetet a marihuána, a kokain és a heroin esetében? Vajon a kriminalizációs különbözet értéke nem sokkal magasabb ezeknek a drogoknak az esetében, mint az alkoholnál? A marihuána esetében a válasz szinte bizonyosan nemleges. A marihuánát használók között szinte senki nem hasonlít távolról sem Verára azzal, hogy autonómiája nagy részét elveszítette. Nincs okunk azt hinni, hogy bármelyik nem használó Verához hasonlónak válna és elveszítené autonómiáját, ha a marihuánára vonatkozó tiltásokat visszavonnák. Őszintén szólva fogalmam sincs, mi lehetne az a jó, ami az autonómia védelmével kapcsolatos és igazolhatná a marihuánával élők megbüntetését.

De vajon a kokain- és heroinélvezet büntethetőségének eltörlése nem vezetne-e a Verához hasonló drogfüggők számának jelentős növekedéséhez? A válasz nem világos. A kriminalizációs különbözet becslése a szóban forgó két tiltott drog esetében számos problémával terhes. Hadd említsek ezek közül csak kettőt. Egyrészt a drogoknak a droghasználókra gyakorolt hatásai nem egyszerűen a farmakológia függvényei. Ezek a hatások a szóban forgó droghasználói csoporton és a droghasználat társadalmi hátterén múlnak. Nem bocsátkozhatom annak ecsetelésébe, hogyan járulnak hozzá a drogok hatásához a várakozások, a hangulat, a személyiség és a kulturális feltételek.⁸⁵ Csak arra következtetek, hogy nem tulajdoníthatjuk egyszerűen egy bizonyos tiltott drognak azokat a hatásokat, amelyeket a drogot használó személyek a tiltás mai körülményei között általában átélnek. Ha ez a klíma meg-

változna, a hatások valószínűleg messzemenő változáson mennének át. Ennek belátása hatalmas komplikációkkal jár együtt. Ha a drogoknak a tiltás mostani légkörében tapasztalt hatását nem használjuk a kokain és a heroin esetében a kriminalizációs különbözet felbecslésére, akkor milyen légkört vegyünk alapul a szóban forgó különbözet meghatározásához? Úgy is fogalmazhatnánk: milyen csoport és milyen háttér adja azt a normát vagy vonatkoztatási pontot, amelyhez képest a kriminalizációs különbözetet ki kell számítani. Erre a nehéz kérdésre nem tudok válaszolni.

A második nehézség a kriminalizációs különbözetnek a kokainra vagy a heroinra vonatkozó kiszámításával kapcsolatban a következő. A jelenleg betiltott drogok egy részének könnyebb hozzáférhetősége valószínűleg megváltoztatná a számos, jelenleg megengedett drog fogyasztásában mutatkozó szokásokat és szabályszerűségeket. Hogy az emberek milyen drogokat fogyasztanak és ezek milyen hatással vannak életükre, szinte bizonyosan annak függvénye, hogy milyen más drogokhoz tudnak hozzáférni. Ahogy Ethan Nadelmann megjegyezte, „a mostanitól eltérő legalizálási rendszer által megengedett fokozott droghasználat sötét felhőjének egyik ezüstszegélye az a kilátás, hogy a kevésbé veszélyes drogok kiszorítanak a veszélyesebbeket”.⁸⁶ Tehát ha megengednék az embereknek egy viszonylag biztonságos drog, mondjuk a marihuána használatát, az éppenséggel csökkentheti a veszélyesebb drogokra – például a kokainra vagy a heroinra – vagy az alkoholra vonatkoztatott kriminalizációs különbözetet. Egy adott X drog kriminalizációs különbözetének felbecslése reménytelen mindaddig, amíg nem tudjuk, milyen más, X-szel vetélkedő drogok állnak még a potenciális fogyasztók rendelkezésére.

Vajon mit mondhatunk e két probléma fényében annak valószínűségéről, hogy a kriminalizáció megszüntetése egy adott tiltott drog potenciális használóit arra fogja majd ösztönözni, hogy függővé váljanak és elveszítsék autonómiájuk nagy részét? A kriminalizációs különbözetre vonatkozó sejtések tényleges világunkból kiinduló, mégis spekulatív következtetéseket foglalnak magukba. Mivel a függőség fogalma ennyire tisztázatlan, még azt is nehéz tudni, milyen empirikus bizonyíték rendítené meg leginkább az olyan állításokat, hogy bizonyos tiltott drogok használói az alkoholfogyasztóknál nagyobb valószínűséggel veszítik el képességüket arra, hogy saját életük alakítóit legyenek. Amikor a két, tipikusan leginkább függőséget okozó tekintett drogot értékeljük, tekintetbe kell vennünk a következő adatokat. Az otthoni tiltott drogelvezetéről szóló legutóbbi felmérés szerint tizenegy százalék fogyasztott he-

roint otthon, de ebből csak kilenc százalék az utóbbi egy évben. A kokainra vonatkozó megfelelő adatok jelentőségét még ennél is nehezebb lenne alábecsülni. Mindazok közül, akik valaha éltek kokainnal, kevesebb mint egy százalék élt vele az utóbbi egy hónapban. Vagyis azok közül, akik valaha kísérleteztek kokainnal, kilencvenkilenc százalék nem él vele szokásszerűen.⁸⁷ A gyakori használók nagy része gyorsan eljutott az alacsonyabb fogyasztási szintre vagy teljesen le is szokott. Általában a tiltott droghasználat a népesség egy nagyon is meghatározott részére koncentrálódik – a 16 és 28 év közöttiekre. Ebből a korból kinőve a legtöbb ember a tiltott drogok használatának szokását is kinövi.⁸⁸ Egyszóval a kokain- és heroinélvezők túlnyomó többsége leszokott a szóban forgó drogozról, többségük terápia nélkül. Ha a kokain és a heroin kriminalizációs különbözete magas értéket mutatna, akkor nem nagyon számíthatnánk ilyen adatokra.

Ezért levonom a következtetést, hogy a legismertebb kikapcsolódás-szerűen használt tiltott drogok esetében a kriminalizációs különbözet valószínűleg alacsony. Ez a kvázi-empirikus állítás természetesen nem bizonyítja, hogy a droghasználat betiltása nem igazolható azzal a céllal, hogy a világ Tildáinak autonómiáját megvédjük. Ezért továbblépek egy normatív megfontoláshoz. A konzekvencialista magyarázatok szerint az autonómia maximalizálandó érték; a deontologikus elméletek szerint az autonómia értéke az, hogy az állam által törvénybe iktatható tiltások körét korlátozó megszorítás szerepét játssza. A drogtilalmak igazolásának minden olyan kísérlete, amely Vera autonómiájának védelmében az ő kínjaiból általánosít és nem veszi tekintetbe Hanna helyzetét, majdnem bizonyosan az autonómia értékének konzekvencialista értelmezése mellett kötelezte el magát. Ha az ilyen értelmezések nem tudják felvenni a versenyt a deontológiaiakkal, akkor kudarcra ítéltetett minden olyan állítás, amely szerint a világ Tildáinak és Veráinak autonómiáját fel kellene áldozni azért, hogy megvédjük a Hannák autonómiáját.

Fontos, hogy tisztázzuk, miféle változást vonna maga után egy olyan döntés, hogy X drog használatát tiltsák meg Vera autonómiájának védelmében. Bár mindenfajta változás problematikus a maga nemében, az előbbi sokkal kevésbé tűnik problematikusnak, mint az utóbbi. Egy adott személy autonómiája talán olyan típusú jó, amit az illető egész életén át kell maximalizálni. Ha így van, akkor egy személy autonómiája olykor megsérthető annak érdekében, hogy megnöveljük későbbi képességét saját élete alakítására. A jelenlegi kontextusban azonban a változás személyek közötti – Tilda és Vera autonómiája nem

összegzésében vett nagyobb fokú autonómiájuk kedvéért áldoztatik fel, hanem egy másik személy autonómiájának érdekében.

Nem szabad ragaszkodnunk ahhoz, hogy az autonómia személyek közötti megváltoztatása soha nem igazolható. Egy bizonyos küszöbnél, ha a kriminalizációs különbszet elég nagy lenne, az ilyen változások egyenesen szükségesek volnának. A személyek közötti átrendezések azonban ellenkeznek a liberális hagyománnyal, amely nagyra értékeli az autonómiát. Ebben a kérdésben a liberálisok valószínűleg ugyanúgy gondolkodnak az autonómia értékéről, ahogy a jogok értékét gondolták el. Mielőtt egy liberális a szóban forgó személyek közötti változás kívánta áldozatokat megengedné, többet kell követeljen annál, hogy a változás nettó autonómia-nyereséget mutat. Nehéz lenne liberálisnak tekinteni egy olyan elméletet, amely az autonómia (vagy a jogok) értékét mint társadalomszerte maximalizálандó javak értékét konceptualizálná. A semlegességi megszorítást helyeslő teoretikusnak nagyon kételkedve kell szemlélnie az efféle gondolatokat, különösen, ha a kriminalizációs különbszet olyan alacsony, mint feltételezésem szerint. Ezért arra következtetek, hogy a semleges liberálisoknak mind empirikus, mind normatív okaik vannak arra, hogy ellenálljanak az olyan ösztönzéseknek, hogy az autonómiát a kikapcsolódás-szerű drogélvezetést tiltó törvényekkel védjük meg.

VÉGKÖVETKEZTETÉS

A fentiekben védelmembe vettem egy vélelmezeten helytálló érvrendszert amellest, hogy engedjük meg az embereknek, hogy kikapcsolódás céljából drogokkal éljenek egy liberális államban, amely megköveteli a semlegességet a jó élet ésszerű felfogásával szemben – különösen, amikor a semlegességi megszorítás a személyi autonómia értékéből van levezetve. Annak ellenére, hogy érveim számos szempontból sebezhetőek lehetnek, remélem, meggyőzően mutattam ki, hogy egy semleges liberálisnak nem szabad megengednie, hogy az állam megbüntessen olyan embereket, akiknek a jóról alkotott elképzelése magában foglalja a drogok kikapcsolódás céljával történő élvezetét. Amíg érveimre nem érkezik cáfolat, a semlegességet képviselő liberálisoknak kész megoldásuk van arra a bebörtönzési válságra, amelyből kiindultam. Azt kell gondolniuk ugyanis, hogy a jelenleg bebörtönözöttek jelentős részét igazolatlanul büntetik meg.⁸⁹ Vajon miért hallgattak annyira erről a kérdéstről? Elérkezett az ideje annak, hogy a semlegességpárti liberálisok hangosabban szegüljenek szembe ezzel az igazságtalansággal.

A tanulmány eredeti megjelenési helye: Philosophy & Public Affairs, 2000/1, 43–80. Köszönetet mondunk a Princeton University Press kiadónak, a közlés engedélyezéséért.

1. Olvasmányos összefoglaló Elliott CURRIE: *Crime and Punishment in America* (New York, Henry Holt & Co., 1998.).
2. Lásd Ethan NADELMANN: *Commonsense Drug Policy*, *Foreign Affairs*, 1998/III, 112.
3. Lásd Michael TONRY: *Malign Neglect. Race, Crime and Punishment in America*, New York, Oxford University Press, 1995.
4. Lásd például Michael TONRY, Kathleen HATLESTAD: *Sentencing Reform in Overcrowded Times*, New York, Oxford University Press, 1995, harmadik fejezet.
5. Az érvelésem középpontjában álló kikapcsolódás-szerű droghasználattal kapcsolatban három szempontot említenék meg. Egyrészt a kikapcsolódás-szerű droghasználatnak nem kívánom precíz kritériumát nyújtani. A droghasználat hozzávetőlegesen akkor kikapcsolódás-szerű, ha célja az, hogy a használó élvezetét vagy jó hangulatát fokozza. A kikapcsolódás-szerű és a nem kikapcsolódás-szerű használat közötti határt közismerten nehéz megvonni. Lásd a 2. jegyzetet. Másrészt a droghasználatért megbüntetettek többségét (ha nem is mindannyiukat) valójában drog birtoklásával vádolják és azért ítélik el. Az államok valószínűleg a bizonyítás nehézségei miatt büntetnek birtoklásért és nem használatért. Erről a továbbiakban is mint droghasználat miatti büntetésről fogok beszélni. Végezetül pedig nem foglalkozom más, droggal kapcsolatos bűncselekményekkel, így a drogárusítással kapcsolatos büntetések igazolhatóságával sem.
6. Természetesen számos különféle liberalizmus létezik. Abban általában mindenki egyetért, hogy a droggal kapcsolatos tilalmak elfogadhatóbbak lesznek perfekcionista alapon, mint a liberalizmus semlegességet hangsúlyozó változatai számára. Itt kifejtett érveim között azonban sok olyan is van, amely a semlegességi megszorítást elutasító liberalizmusok logikája szerint is aláássa a drogtilalmak mellett szóló érveket.
7. A semlegesség melletti elköteleződésük azonossága ellenére számos liberális gondolkodó erősen eltérő következtetésekre jut. Vö. John RAWLS: *A Theory of Justice*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1971; Robert NOZICK: *Anarchy, State and Utopia*, New York, Basic Books, 1974; Ronald DWORKIN: *Liberalism*, in *Public and Private Morality*, ed. Stuart HAMPSHIRE, Cambridge, Cambridge University Press, 1978, 113; Bruce ACKERMAN: *Social Justice in the Liberal State*, New Haven, Yale University Press, 1980; Charles LARMORE: *Patterns of Moral Complexity*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987; és Thomas NAGEL: *Moral Conflict and Political Legitimacy*, *Philosophy & Public Affairs*, 1987/III, 215.
8. A semlegességi megszorítást természetesen számos filozófus elutasítja. Lásd például Richard KRAUT: *Politics, Ne-*

- utrality and the Good*, Social Philosophy and Policy, 1999, 315. Mivel célkitűzésem nem a semlegesség védelme, hanem a drogtiltalmak bírálata a semlegesség melletti elköteleződés alapján, a továbbiakban nem törekszem arra, hogy ilyen bírálatokra válaszoljak.
9. John RAWLS: *Political Liberalism*, New York, Columbia University Press, 1993, 37.
 10. George SHER: *Beyond Neutrality*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, 118–119. Sher azonban nem tagadja, hogy „azok a kormányzati lépések, amelyek a legnagyobb valószínűséggel vezetnek széthúzáshoz, nem mások, mint a büntetőjog keménykezű alkalmazásának esetei” (*i. m.*, 121.).
 11. Lásd például Ronald BEIMER: *What's the Matter with Liberalism?*, Berkeley, University of California Press, 1992, 67–68., továbbá Harry CLOR: *Public Morality and Liberal Society*, Notre Dame, University of Notre Dame Press, 1996, 104.
 12. RAWLS: *Political Liberalism*, 104.
 13. DWORKIN: *Liberalism*, 127.
 14. *Uo.*
 15. Bár a drognak nincs egészen elfogadott definíciója, szükségképpen magában kell hogy foglalja az alkoholt. A talán legtöbbet idézett definíció szerint kábítószer „bármely olyan, ételnek nem minősülő anyag, amely kémiai természetéből adódóan befolyásolja az élő szervezet szerkezetét vagy működését”. Lásd *Drug Abuse and the Law Sourcebook*, eds. Gerald UELMEN, Victor HADDOX, New York, Clark Boardman Co., 1988, 1.
 16. Amikor jelzem, hogy bizonyos ízlések és preferenciák kielégítése hozzá kell hogy tartozzon a jó életről alkotott felfogáshoz, nyitva hagyom annak lehetőségét, hogy az ilyenfajta igények kielégítése egy kontingensen létrehozott pszichológiai élmény miatt értékes. Lásd Thomas SCANLON: *Value, Desire and the Quality of Life*, in *The Quality of Life*, eds. Martha NUSSBAUM, Amartya SEN, Oxford, Clarendon Press, 1995, 185.
 17. Ugyanez a helyzet egyes drogok betiltásával. Mindennek ellenére számos ember igen biztos sejtései igazában. Egy filozófus szerint „nagyon valószínű, hogy a kokain, a heroin, a marihuána, az alkohol, a peyote, az LSD, az amfetaminok, a barbiturátok és a dohány hosszú távon használóik és/vagy mások számára egyértelműen több fájdalmat okoznak, mint élvezetet”. Lásd Rem EDWARDS: *Why We Should Not Use Some Drugs For Pleasure*, in *Drugs, Morality and the Law*, eds. Steven LUPER-FOY, Curtis BROWN, New York, Garland Publications Co., 1994, 183.
 18. Arról, hogy milyen alkotmányos korlátokba ütközik az, hogy az egyes államok az „alapvető jogok”, a „gyanús csoport” vagy az „ésszerű alap” doktrínájába eső büntetőtörvényeket fogadjanak el, Lawrence TRIBE *American Constitutional Law* című művében találunk leírást (Mineola, Foundation Press, 1978.).
 19. Ennek az álláspontnak az érvrendszerét lásd Sherry COLB: *Freedom from Incarceration. Why Is This Right Different From All Other Rights?*, New York University Law Review, 1994, 781.
 20. Az államok nem mindig voltak ilyen tartózkodók bizonyos ételek fogyasztásának betiltásával kapcsolatban. Lásd Alan HUNT: *Governance of the Consuming Passions. A History of Sumptuary Law*, New York, St. Martin's Press, 1996.
 21. A kikapcsolódás-szerű droghasználat és a másfajta droghasználat közötti megkülönböztetés nehézségei inkább könnyebbé, semmint nehezebbé teszik amellet érvelnünk, hogy a droghasználat olyasmí, amit a semlegességi megszorítás értelmében védeni kell. A semleges liberálisoknak valószínűleg kevésbé nehéz megvédeniük a drogok más – például orvosi vagy vallásos – célokra történő használatát. Ha a marihuána használható gyógyászati célokra, akkor ez erősen meggyengíti azt az érvelést, hogy a nem betegetek el kell zárni tőle. Lásd George ANNAS: *Reefer Madness – The Federal Response to California's Marijuana Law*, New England Journal of Medicine, 1997, 434.
 22. A kérdést több tanulmány tárgyalja részletesebben. Lásd *Preferences*, eds. Cristoph FEHIGE, Ulla WESSELS, Berlin, Walter de Gruyter, 1998.
 23. Joel Feinberg elmond egy esetet, amelyben egy épelméjű, jól informált felnőtt a drogélvezet mellett dönt, mivel „nagyon fogom élvezni, annyira, hogy bőven megéri a testi károsodás kockázatát”. Ezt az esetet Feinberg „könnyűként” jellemzi, olyan lakmusznak, amellyel megkülönböztethető a paternalista a liberálistól. Lásd Joel FEINBERG: *Harm to Self*, Oxford, Oxford University Press, 1986, 133.
 24. William BENNETT: *National Drug Control Strategy*, 1989, 11.
 25. C. L. TEN: *Mill on Liberty*, Oxford, Clarendon Press, 1980, 116.
 26. Egyes szerzők állítása szerint a droghasználók akkor sem értékelik kellőképpen a veszélyeket, amikor az információk teljes körének birtokában vannak, ellenkezőleg; gyakran folyamodnak racionalizációhoz és pszichológiai téveszmékhez, hogy saját viselkedésükre magyarázatot adjanak. Lásd Robert GOODIN: *No Smoking*, Chicago, University of Chicago Press, 1989, 20–24.
 27. Az orvosi rendelvényre szedett drogok kockázataival kapcsolatban lásd Jason LATROU et al., *Incidence of Adverse Drug Reactions in Hospitalized Patients*, Journal of the American Medical Association, 1998, 1200.
 28. „Ha a probléma gyökere a tudatlanság, akkor a tudás az orvosság. Nem hiszem, hogy a drogot használó gyerekek többségénél a tudatlanság lenne a probléma oka.” Lásd *Bennett Doubts Value of Drug Education*, New York Times, 1990. 3 February, 7.
 29. Lásd Alan LESHNEN: *Addiction is a Brain Disease and It Matters*, Science, 1997, 45.

30. Lásd Ronald SIEGEL: *Intoxication: Life in Pursuit of Artificial Paradise*, New York, E. Dutton, 1989.
31. Számos semleges liberális kivonja a semlegesség követelménye alól az elsődleges javak elosztását – az olyan javakét, amelyeket mindenki akar, függetlenül attól, hogy mi mászt akar még. A liberálisok olykor jelzik, hogy a semlegességi megszorítás csak annyira érvényes, „amennyiben lehetséges” (lásd DWORKIN: *Liberalism*, 127.), vagy korlátozzák a semlegességet a jóról alkotott megengedhető fel fogásokra – „azokra, amelyek tiszteletben tartják az igazságosság elveit” (lásd RAWLS: *Theory of Justice*, 193.).
32. RAWLS: *Political Liberalism*, 49.
33. *Uo.*, 50.
34. Ezért a kikapcsolódás-szerűen használt drogok és a teljesítmény fokozására használt szerek között fontos különbség van. Az a sportoló, aki versenybeli képességeit fokozandó doppingszert szed és megszegi a szabályokat, alááshatja az együttműködés igazságos feltételeit.
35. Az olvasó megismerkedhet egy amellet szóló érveléssel, hogy a drogtilalmak nem tesznek eleget az ilyen vétségekkel szemben megkövetelhető igazoltsági tesztnek. Lásd Douglas HUSAK: *The Nature and Justifiability of Nonconsummate Offenses*, Arizona Law Review, 1995, 151.
36. Lásd Douglas HUSAK: *Drugs and Rights*, New York, Cambridge University Press, 1992, 178–207.
37. Lásd John MORGAN, Lynn ZIMMER: *Marijuana Myths, Marijuana Facts*, New York, Lindesmith Center, 1997, 90.
38. A drog és a bűnözés közötti kapcsolat megértéséhez a leghasznosabb fogalmi keretet lásd Paul GOLDSTEIN: *The Drugs/Violence Nexus. A Tripartite Conceptual Framework*, Journal of Drug Issues, 1985, 493.
39. James Q. WILSON például ezt írja: „Nem nyilvánvaló, hogy a drog elleni törvények kikényszerítése csökkentené a bűnözés mértékét. Ellenkezőleg – a kikényszerítés okozhat bűnözést.” Lásd *Drugs and Crime* című tanulmányát a Michael TONRY és Q. WILSON szerkesztette *Drugs and Crime* című kötetben (Chicago, Chicago University Press, 1990, 522.).
40. Lásd például Jeffrey REGAN: *Intoxication and Aggression*, in *Drugs and Crime*, eds. TONRY, WILSON, 214.
41. Tiltott droghasználatra és erőszakos bűncselekményekre vonatkozó adatokat vizsgál különböző nemzeteknél Franklin ZINRING és Gordon HAWKINS *Crime Is Not the Problem* című könyvében (New York, Oxford University Press, 1997, 138–139.).
42. BENNETT: *National Drug Question Strategy*, 7.
43. *Uo.*, 11. (Kiemelés az eredetiben).
44. Az említett állami cselekvésformák közötti megkülönböztetések lehetséges alapját tárgyalja Colin MACLEOD: *Liberal Neutrality of Liberal Tolerance?*, Law and Philosophy, 1997, 29.
45. RAWLS: *A Theory of Justice*, 7. Rawls később „szerencsétlen” kifejezésnek találta a semlegesség terminust. Lásd RAWLS: *Political Liberalism*, 191.
46. Lásd Peter de MARNEFFE: *Liberalism, Liberty and Neutrality*, Philosophy and Public Affairs, 1990/III, 253. A szerző azt állítja, hogy az alkotmányos semlegesség összeegyeztethető a drogtilalmakkal, a törvényhozási semlegesség azonban nem. Lehet, hogy igaza van, ugyanakkor egyik állítás sem olyan világos, amilyennek a szerző feltételezi őket.
47. A legjobb jelölt természetesen a magánélethez való jog – noha lehet, hogy maga a magánélet nem nevesített jog.
48. Laurence Tribe szerint „felháborítóan nevelésesnek” tűnik, hogy a bíróságok nem hajlandók a szigorúbb mérccével megítélni az olyan törvények alkotmányosságát, amelyek túlterhelik a tudat feldolgozó mechanizmusát, amellyel a világból kapott érzéki adatokat feldolgozza. Lásd TRIBE: *American Constitutional Law*, 1324.
49. Újabb keletű próbálkozások az alkotmányos védelemnek a drogfogyasztásra való kiterjesztésére Robert SWEET, Edward HARRIS: *Moral and Constitutional Considerations in Support of the Decriminalization of Drugs*, in *How to Legalize Drugs*, ed. Jefferson FISH, Northvale Jason ARENSON, 1998, 430. Korábbi ilyen irányú kísérlet David RICHARDS: *Sex, Drugs, Death and the Law*, Totowa, Rowman and Littlefield, 1982.
50. Lásd Will KYMLICKA: *Liberal Individualism and Liberal Neutrality*, Ethics, 1989, 881.
51. Jeremy WALDRON: *Legislation and Moral Neutrality*, in *Liberal Rights. Collected Papers*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, 151.
52. *Uo.*, 151. (Kiemelés az eredetiben.)
53. Egyes szerzők azt állítják, eleget tettünk az igazolási semlegességnek, „ha az irányelvet kezdeményező, megfogalmazó és képviselő polgárok jelentős számát őszintén a semleges igazolás mozgatja”. Harry BRIGHOUSE: *Neutrality, Publicity and State Funding of the Arts*, Philosophy and Public Affairs, 1995/I, 35, 39.
54. Dworkin például az egyenlő törődés és tisztelet alapvetőbb elvéből vezeti le semlegesség iránti elköteleződését. Lásd DWORKIN: *Liberalism*.
55. Lásd WALDRON: *Legislation and Moral Neutrality*, 152.
56. Bár ezt az indoklást plauzibilisnek tartom, nem szánok középponti helyet vizsgálatának, mivel meg vagyok győződve arról, hogy igazolni tudja a liberális semlegességet. Ahogy Waldron felismerte, ez a védelem azt követeli a liberálistól, mutassa ki, hogy az autonómia megsértésének „egyfajta mínusz értéke van, amely egyszerre független is meg morálisan nagyobb törődést igénylő is, mint az emberek autonóm döntéshozásának mínusz értéke, amelyet a moralisztikus törvényhozó esetleg megpróbál elkerülni”. Lásd WALDRON: *Legislation and Moral Neutrality*, 162–163.
57. Jól használható összefoglalásukat lásd Thomas MAY: *The Concept of Autonomy*, American Philosophical Quarterly, 1994, 133.
58. FEINBERG: *Harm to Self*, 54.

59. Lásd Gerald DWORKIN: *The Nature and Value of Autonomy*, in *The Theory and Practice of Autonomy*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, 3–15. Dworkin azonban úgy hiszi, hogy a drogfüggőkből hiányozhat az autonómia, mivel „az autonómiának össze kell függenie az egyéneknek nemcsak azon képességével, hogy kritika-
 ilag megvizsgálják elsődrendű motivációikat, hanem arra való képességükkel is, hogy megváltoztassák őket, ha úgy kívánják”. *Uo.*, 16.
60. Joseph RAZ: *The Morality of Freedom*, Oxford, Clarendon Press, 1988, 369. Maga Raz azonban nem kívánja nézeteit a liberális semlegesség védelmére használni.
61. *Uo.*, 373.
62. Jonathan SHEDLER, Jack BLOCK: *Adolescent Drug Use and Psychological Health. A Longitudinal Inquiry*, American Psychologist, 1990, 612, 625.
63. *Uo.*, 623.
64. *Uo.*, 626.
65. MORGAN, ZIMMER: *Marijuana Myths, Marijuana Facts*, 79.
66. További tárgyalását lásd HUSAK: *Drugs and Rights*, 64–68.
67. RAZ: *The Morality of Freedom*, 373.
68. *Uo.*, 371. RAZ tagadja azonban, hogy „minden élvezet hozzájárul az ember jólétéhez [well-being]”. Bizonyos élvezetek „nincsenek hatással az élet egészére” és így nincsenek „releváns kapcsolatban azzal, hogy hogyan megy az ember élete”. Lásd *Ethics in the Public Domain*, Oxford, Clarendon Press, 1991, 7.
69. *Uo.*, 411.
70. *Uo.*, 418.
71. Lásd Douglas HUSAK: *The Seriousness of Drug Offenses*, in *Fundamentals of Sentencing Theory*, eds. Andrew ASHWORTH, Martin WALSH, Oxford, Clarendon Press, 1998, 187.
72. „A függőség lényegét illetően nincs konszenzuson alapuló definíció és a függőség minden definíciója ugyanannyi vitát hoz magával, amennyi belátással jár.” Stephen MORSE: *Hooked on Hype*, Law and Philosophy, 2000/3, 11–12.
73. Lásd Robert WEST, Michael GOSSOP: *Overview: A Comparison of Withdrawal Symptoms from Different Drug Classes*, *Addiction*, 1994, 1483.
74. Lásd Lester GRINSPOON, James BAKALAR: *Psychedelic Drugs Reconsidered*, New York, Lindesmith Center, 1997.
75. Lásd ZIMMER, MORGAN: *Marijuana Myths, Marijuana Facts*, 28. Különösen a 12. lábjegyzetben.
76. *Uo.*, 28–29. Különösen a 13. és 21. lábjegyzetben.
77. Lásd *Crack in America*, eds. Craig RAINARMAN, Harry LEVINE, Berkeley, University of California Press, 1997.
78. Lásd Jerome PLATT: *Cocaine Addiction*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1997, 3. fejezet.
79. Lásd Ronald AKERS: *Addiction. The Troublesome Concept*, *Journal of Drug Issues*, 1991, 777.
80. Lásd Stephen TIFFANY, Brian CARTER: *Is Craving the Source of Compulsive Drug Use?*, *Journal of Psychopharmacology*, 1998, 23.
81. További gondolatokat erről lásd Douglas HUSAK: *Addiction and Criminal Liability*, *Law and Philosophy*, 1999, 635.
82. Harry FRANKFURT: *Freedom of the Will and the Concept of a Person*, in *Uó.: The Importance of What We Care About*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, 11, 15–18.
83. Kifejtését lásd MORSE *Hooked on Hype* című tanulmányában. Lehet, hogy a nikotin kivétel ezen általánosítás alól.
84. A tanulmányok következetesen azt jelzik, hogy a tiltott drogokkal nem élők nagy többsége csekély érdeklődést tanúsít a kísérletezés iránt, még akkor is, ha az jogilag megengedett.
85. A klasszikus munka ebben a témában Norman ZINBERG: *Drug, Set and Setting. The Basis for Controlled Intoxicant Use*, New Haven, Yale University Press, 1984.
86. Ethan NADELMANN: *Alternatives to Drug Prohibition*, *Daedalus*, 1992, 85, 99.
87. HOUSEHOLD: *Survey on Drug Abuse*, 1998.
88. Lásd Gerald BACHMAN et alii: *Smoking, Drinking and Drug Use in Young Adulthood*, Mahwah, L. Erlbaum Associates, 1997.
89. Ha a „drogok elleni háború” igazolhatatlan, vajon miért folytatódik? A kérdésre nincs egyetlen helyes válasz. Fontos tényező azonban az a pénzügyi nyereség, amelyet a törvény betartásával megbízott azon intézményeknek ígérnek, amelyek kiemelt prioritásként kezelik a droggal kapcsolatos törvénszegők felelősségre vonását. Lásd Eric BLUEMENSON, Eva NILSEN: *Policing for Profit: The Drug War's Hidden Economic Agenda*, *University of Chicago Law Review*, 1998, 35.

Fordította: Bánki Dezső